

III RIIGIKOGU

7. istungjärk. Protokoll nr. 196 (28).

1928.

III Riigikogu koosolek 20. detsembril 1928
kell 17.

Kokku on tulnud 95 Riigikogu liiget.

Valitsuse looshis: Riigivanem **A. Rei**, sise- ja kohtuminister **T. Kalbus**, teedeminister **O. Köster**, raha- ja kaubandus-tööstusminister **A. Oinas**, põllutööstusminister **K. Soenberg**, töö-hoolekande- ja haridusminister **L. Johanson**, välisminister **J. Lattik**, sõjaminister **M. Juhkam**.

Päevakord:

1. Põllumajandusliku toetuslaenu fondi seadus — II lugemisel.

2. Peipsi veepinna reguleerimiseks krediidi määramise seadus — II lugemisel.

3. Trahteriäride liikide täiendamise ja omavalitsustele trahterimaksu tulude kindlustamise seadus — II lugemisel.

4. Kohtute seaduse § 246. muutmise seadus — II lugemisel.

5. Posti-telegraafi-telefoni peavalitsuse alal lepingute sõlmimise seadus — III lugemisel.

6. Sisseveo üld- ja minimaaltollitariifide maksmapanemise seaduse muutmise seadus — III lugemisel.

7. Riigi turbatööstuse kahjude katmise ning põhikapitali täiendamise seadus — III lugemisel.

8. Riigi turbatööstuse põhimäärus — III lugemisel.

9. Meetri- ja venesüsteemiliste mõõtude vahekorras seadus — III lugemisel.

10. Sõjakohtute seaduse muutmise seadus — III lugemisel.

11. 1928./1929. a. kulude ja tulude lisaeelarve nr. 1 — II lugemisel.

12. Maaseaduse täiendamise ja muutmise seadus nr. 3 — II lugemisel.

Koosolekut juhatab abiesimees **M. Martna**, pärast esimees **K. Einbund**.

Sekretäri kohal abisekretär **O. Liigand**.

Koosolek algab kell 17.25 min.

Juhataja **M. Martna**: Avan Riigikogu koosoleku.

1. Põllumajandusliku toetuslaenu fondi seadus — II lugemisel. Rahaasjanduse komisjoni aruandja **J. Loosalu**. Pealkiri ja §§ 1—4 võetakse nähtava enamusega muutmata vastu.

Põllumajandusliku toetuslaenu fondi seadus.

§ 1. Põllupidajatele, nende hulka arvatud väikemaa- ja väikemajapidajad, laenuandmiseks nende aia-, põllu- või heinamaasaakide hävinemisel kas rahe, põua, liigvee, tormi või hädaohtlike taimihaiguste ja kahjurite läbi, kui ka koduloomade hukkumisel õnnetuste tagajärjel, asutatakse põllutööstusministeri juurde toetuslaenu fond.

Põllumajanduslikust toetuslaenu fondist võib anda toetuslaene ka tormi läbi kannatanud kalameestele.

Käesolevast fondist ei anta laene neil koduloomade hukkumiste juhtudel, kui kahjukannataja saab toetust või kahjutasu Loomataudide vastu võitlemise seaduse alusel.

§ 2. Põllumajandusliku toetuslaenu fond moodustatakse:

1) riigi eelarve korras või eriseadustega fondi määratud summadest;

2) riigi 1927./1928. a. lisaeelarvega nr. 1 loodusjõudude mõjul kannatanud maapidajatele seemnevilja muretsemiseks antud laenude kustutussummadest;

3) fondist ja § 4. ettenähtud summast antud laenudelt võetavatest intressidest ja trahvirahadest.

Fondist antud laenude kustutussummad jäävad fondi.

§ 3. Kui fondi väljalaenamata summa tõuseb üle 500.000 kr., mille väljaandmiseks § 5. alusel ei ole vajadust, siis on Vabariigi Valitsusel õigus kanda üle tähendatud määrani tõusnud fondi summasid riigi tuludesse.

§ 4. Käesolevas seaduses ettenähtud otsarabeks, korras ja tingimustel antakse 1928. a. ikalduse puhul laene riigi 1928./1929. a. lisaeelarves nr. 1. 1928. a. liigvee läbi kannatanud põllupidajatele ettenähtud laenu Kr. 950.000 summast.

Aruandja **J. Loosalu** (loeb):

§ 5. Põllumajanduslikust toetuslaenu fondist antakse § 1. nimetatud loodusõnnetuste korral laene ainult neile kahjukannatajatele,

kelle majapidamise toodangust on hävinenud vähemalt 50%, kusjuures kahju kogusumma vähemalt 100 krooni, kui kahjukannataja oli võimetu kahju ärahooldamiseks ja kui tema on tekkinud kahju läbi sattunud raskesse majanduslikku seisukorda.

P. Baranin (vn): Господа депутаты! О необходимости этого закона говорить не приходится, — он нужен. Его цель: дать возможность пострадавшим от наводнения и неурожая получить дешевый, долгосрочный заем для восстановления равновесия в своем хозяйстве.

Однако, для установления социальной справедливости в него необходимо внести одну поправку, касающуюся § 5.

§ 5. устанавливает минимальную сумму полученного убытка, который дает право на получение займа. Этот минимум в 100 крон не может быть приемлем. Если Государственное Собрание примет эту цифру, то круг лиц, имеющих право на получение займа, в значительной степени будет ограничен. Это касается как-раз несостоятельных классов населения, то есть: рыбаков, мелких огородников, мелких землевладельцев и т. д., общая сумма доходов которых очень часто не только достигает ста крон, но выражается в много меньшей сумме.

Я считаю, что такое ограничение вызовет недовольство мало обеспеченной части населения.

Во избежание такой несправедливости, я считаю необходимым эту норму исключить из закона, т. е. право получения ссуды предоставить всем пострадавшим, независимо от полученной ими суммы убытка.

Мне могут возразить, что тогда могут быть предъявлены бесчисленные мелкие ходатайства. (Vahelhüüe A. Anderkorp'i, tõer poolt.) Я уверен, г. Андеркоп, что 300 марок никто не будет требовать. (Vahelhüüe.) Если в прошлом и были такие, которые обратились с требованием займа в 80 марок, то это была просто демагогия. И мы можем считать это как исключение, но не правило.

На основании сказанного я вношу предложение, норму в 100 крон вообще исключить из закона. Если же Государственное Собрание отклонит это предложение, тогда я делаю другое: уменьшить эту норму на половину, то е. вместо 100 крон принять 50 крон. Это, конечно, будет

тоже несправедливо, но эта несправедливость все же будет меньше той, которая принята финансовой комиссией.

Juhataja M. Martna: Rkl. Baranin'ilt on ettepanek,

§ 5. neljandas reas välja jätta sõnad: „kusjuures kahju kogusumma vähemalt 100 krooni“.

Kui see ettepanek vastu ei peaks võetama, siis on teine ettepanek rkl. Baranin'ilt: § 5. neljandas reas sõnade „100 krooni“ asemele võtta „50 krooni“.

(Hääletatakse.) Rkl. Baranin'i esimese ettepaneku poolt on 7 häält, vastu 25, seega on ettepanek tagasi lükatud.

(Hääletatakse.) Rkl. Baranin'i teise ettepaneku poolt on 6 häält, vastu 16, seega on ettepanek tagasi lükatud.

(Hääletatakse.) Nähtava enamusega on § 5 vastu võetud.

§§ 6—13 võetakse nähtava enamusega muutmata vastu.

§ 6. Laenu antakse kuni 5 aastaks ja laenu võetakse laenusaaajatelt 2% aastas.

Tähtajaks tasumata jäänud laenude summad loetakse võlaks, mille pealt arvatakse viivitus-trahvi 1% kuus, poolikud kuud lugedes terveteks. Tähtajaks tasumata laenude summad ühes intresside ja trahvirahadega nõutakse sisse vastuvaidlemata korras.

§ 7. Kahju põhjused ja suuruse selgitab kohal ja määrab kindlaks kohalik ikalduskahjude hindamiskomisjon, kogub tarvilikke andmeid laenuandmise vajaduse alal ning teeb ettepaneku toetuslaenu vajaduse ja määra kohta.

§ 8. Kohalik hindamiskomisjon koosneb põllutöoministeeriumi poolt määratud asjatundjast kui esimehest, maavalitsuse poolt määratud esindajast ja kohaliku vallavalitsuse poolt määratud esindajast — tegelikust põllupidajast.

Komisjoni kutsub kokku esimees. Komisjoni asjaajamist teostab kohalik vallavalitsus omal kulul.

§ 9. Kohaliku hindamiskomisjoni kahjude selgitamise ja hindamise toimetuse ning laenu vajaduse ettepanekud, samuti ka kohaliku hindamiskomisjoni tegevuse kohta sissetulnud protestid vaatab läbi ja otsustab maakonna ikalduskahjude hindamiskomisjon ning määrab kindlaks laenude suurused põllutöoministeeriumi poolt antud krediidi ja laenu normide piires.

§ 10. Maakonna ikalduskahjude hindamiskomisjon asub maavalitsuse juures ja koosneb põllutöoministeeriumi poolt määratud asja-

tundjast kui esimehest, maavalitsuse esindajast, rahaministeeriumi esindajast, ning selle valla komisjoni esimehest, kui ettekandjast, kelle asjad arutusel on, ja ühest tegelikust põllupidajast maavalitsuse määramisel

Komisjoni kutsub kokku esimees. Komisjon on otsusvõimeline, kui on ilmunud üle poole liikmetest, nende hulgas esimees.

Komisjoni asjaajamist teostab maavalitsus maakonna kulul.

§ 11. Maakonna hindamiskomisjoni otsused kinnitab põllutöoministeeriumi juures asuv ikalduskahjude peakomisjon.

Juhtudel, kui maakonna hindamiskomisjon ei ole määratud, täidab peakomisjon ühtlasi ka kõiki maakonna hindamiskomisjoni ülesandeid.

§ 12. Hindamise peakomisjon asub põllumajanduse peavalitsuse juures ja koosneb:

1) põllutöoministri poolt määratud esimehest;

2) põllumajanduse peavalitsuse esindajast (esimehe asetäitjast);

3) rahaministeeriumi esindajast;

4) vastava maakonna hindamiskomisjoni või selle puudumisel vastava kohaliku komisjoni esimehest kui ettekandjast;

5) kahest põllumajandusliku keskorganisatsiooni esindajast, kelle osavõtu komisjoni tööst põllutöominister tarvilikuks tunnustab ning kalameestesse puutuvate küsimuste otsustamisel ühest Kalameeste Ühingute Liidu esindajast.

Peakomisjoni kutsub kokku esimees ehk tema asetäitja ning peakomisjon on otsusvõimeline, kui koos on vähemalt pooled liikmed, nende hulgas esimees ehk esimehe asetäitja ning komisjoni liige — ettekandja (p. 4).

Peakomisjoni asjaajamist teostab põllumajanduse peavalitsus riigi kulul.

§ 13. Peakomisjoni kui ka maakonna hindamiskomisjoni koosoleku aeg, koht ja päevakord teatatakse riigikontrollile, kellel on õigus oma esindajate kaudu komisjoni istangust sõnaõigusega osa võtta.

Aruandja **J. Loosalu** (loeb):

§ 14. Laenude andmisega seotud kulud peale asjaajamiste kulude kaetakse fondi arvelt Vabariigi Valitsuse poolt kinnitatud eelarve piirides.

J. Loosalu (as): Teen ettepaneku, § 14. alguses juurde võtta sõnad: „Kahjude hindamisega ja“.

Selle järgi kõlaks paragrahv: „Kahjude hindamisega ja laenude andmisega seotud kulud peale asjaajamiste kulude kaetakse fondi arvelt

Vabariigi Valitsuse poolt kinnitatud eelarve piirides.“

Lugu on niisugune, et selles redaktsioonis, nagu ma ette panen, § 14 vastu võtta, on ta alams komisjonis vastu võetud. Ümberkirjutamise juures on jäänud just need sõnad „Kahjude hindamisega ja“ välja. Sellepärast on tarvilik need sõnad sisse võtta, mis ka varemalt on vastuvõetavaks tunnustatud.

Juhataja M. Martna: Aruandja on ettepanekuga ühinenud, sellepärast ei tule see eraldi hääletamisele. (Hääletatakse.) Nähtava enamusega on § 14 ühes parandusega vastu võetud.

§ 15 ja § 16 võetakse nähtava enamusega muutmata vastu.

§ 15. Hindamiskomisjonid asuvad tegevusse ikaldusaastatel Vabariigi Valitsuse vastava otsuse järele. Komisjonid moodustatakse põllutöoministeeriumi korraldusel.

§ 16. Vabariigi Valitsusel on õigus anda määrusi kahjude hindamise, fondi valitsemise ja laenude andmise, kindlustuste ning kestvuse kohta.

2. Peipsi vee- Rahaasjanduse komisjoni aruandja J. Voim- pinna reguleerimiseks kre- diidi määramise seadus — II lugemisel.

(Tekst III Rk. 7. istungj. pr. pr. lisades, vaata sisukord.)

3. Trahteriäride liikide täiendamise ja omavalitsustele trahterimaksu tulude kindlustamise seadus — II lugemisel.

Omavalitsuse komisjoni aruandja **E. Rosenberg.**

Pealkiri ning I osa sissejuhatus ühes § 5. ja § 7. võetakse nähtava enamusega muutmata vastu.

Trahteriäride liikide täiendamise ja omavalitsustele trahterimaksu tulude kindlustamise seadus.

I.

Trahteriäri seaduse (VSK XII k. 2. j.) §§ 5, 7 ja 25 muudetakse ja pannakse maksma järgmises redaktsioonis:

§ 5. Trahteriärideks ruumide väljaüritmiseta loetakse: trahterid, restoranid, raudteejaamade, laevade, teatrite, näituste, klubide, seltside, ühingute j.n.e. einelauad; söögimajad, teemajad, kohvikud ja muud sarnased ette-

võtted; kondiitriärid, kui neis müüakse toiduaineid kohaltarvitamiseks; õlle või marjaveinide kohaltarvitamise õigusega müügikohad, kui neis kaubeldakse soojade toitudega.

§ 7. Trahteriärideks ei loeta: 1) ettevõtteid, kus kaubeldakse olgugi kohaltarvitamiseks tee, piima, piimasaaduste ja igasugu karastavate jookidega, nagu kali, limonaad, selters j.n.e., kui seal peale leiva ja maiustuste ei kaubelda muude toitudega ja suupistetega; 2) rahvusvaheliste vagunite einelauad; 3) heategeva ning üldkasuliku otstarbega toimepandavate pidude einelauad õlle- ja veinimüügiga või nendeta; 4) õlle või marjaveinide kohaltarvitamise õigusega müügikohad külmade toitude ja suupistete müügiga.

Aruandja E. Rosenberg (loeb):

§ 25. Trahteriärid ja § 7. p. 4. nimetatud ettevõtted linnades pannakse linna omavalitsuste poolt ja viimaste kasuks erilise trahterimaksu alla järgmiste kitsendustega:

1. raudteejaamade einelaudadele ei või määrata trahterimaksu rohkem kui 50% einelaua eest makstava rendi summast;

2. laevade einelauad kuuluvad trahterimaksu alla ainult selkorral, kui neis kaubeldakse jookidega ja söökidega laeva seisu ajal sadamates;

3. trahterimaks õlle või marjaveini kohaltarvitamise õigusega müügikohtadele, kui neis kaubeldakse ainult külmade toitude ja suupistetega, ei või tõusta üle kümnekordse patendimaksu summa.

M. Laarman (põl): Teen ettepaneku, § 25. p. 3 võtta vastu valitsuse redaktisioonis. Nimelt kõlas valitsuse poolt esitatud § 25. p. 3 järgmiselt: „3. trahterimaks õlle ja marjaveini kohaltarvitamise õigusega müügikohtadele ei või tõusta üle kümnekordse patendimaksu summa, kusjuures omavalitsused ei või kitsendada nende müügikohtade müügi aega võrreldes alkoholi müügi kohaltarvitamise õigusega restoranide ja trahteritega ega maksuma panna ruumide kohta nõudmisi, mida ei nõuta kõigi alkoholiste jookide kohaltarvitamise õigusega ettevõtetelt“.

Nüüd on osa sellest punktist välja jäetud.

Põhjendan oma ettepanekut motiividel, milised härra Anderkopp ette kandis rahaasjanduse komisjonis. Selkorral ei olnud mina oma rühmakaaslastega pikemalt läbi rääkinud ja ühinesin alamkomisjonis aruandja ettepanekuga. Nendega läbi rääkides paistab, et see küllalt kohane ei ole, kuna ta jätab väga suure

ruumi kangematele jookidele. Mineval aastal vastuvõetud seadusega taheti kätte saada just vastupidist, et kangematele jookidele tuleksid eelistada kergemad joogid. Siin on aga vastupidises sihis käidud. Panen ette võtta vastu endises valitsuse ettepaneku redaktisioonis p.3. (Rahaminister A. Oinas: Praegune valitsus on sellega nõus.)

Rahaasjanduse komisjoni kaasaruandja **A. Veiler**: Härra Laarman'i ettepanek on õieti eelmise valitsuse seisukoht. Rahaasjanduse komisjonis oli see mitmel puhul kaalumisel, ja põhjused, miks komisjon selle seisukohaga ühineda ei saanud, on järgmised:

Praegu on meil ümmarguselt võttes 215 restorani. Valitsus on suutnud ühe aasta jooksul asutada juurde 63 õllepoodi. See tähendab, ühe ainsa aasta jooksul on aktsiisi peavalitsus ühes politseipeavalitsusega jõudnud juba $\frac{1}{3}$ sellest joogikohtade arvust juurde avada, millelt siiaaani omavalitsuse asutused makse said. Seisukoht, mida härra Laarman soovib, on niihästi linnade kui ka maaomavalitsuste liitudele vastuvõtmatu. Uute joogikohtade avamise õigus anti aktsiisi peavalitsusele juhuslikult. Seda õigust seaduseelnõu aktsiisi peavalitsusele ette ei näinud, see toodi omalajal rahaasjanduse komisjonis II lugemisel sisse. Nii näeme praegu: ühelt poolt tahavad omavalitsused, et trahteriasutused avamise ja maksustamise mõttes oleksid omavalitsuste võimkonnas, teiselt poolt asub aga keskvalitsus seisukohal, et niihästi õllepoodide kui ka trahterite avamiseks ei ole vaja omavalitsuse nõusolekut, vaid neid võib avada politsei peavalitsus ühes aktsiisi peavalitsusega, ja nii avatakse neid siis ka vahet pidamata. Oma iseloomu poolest on aga õllepoed ja veinikeldrid täiesti võistlejad endistele joogikohtadele.

Omavalitsustelt on tulnud mitu märgukirja, ja neid lehitsedes näeme, et kõik need peatuvad selle küsimuse juures, mida rkl. Laarman puudutas. Omavalitsus asub sellel seisukohal, et kõiki õigusi trahterite avamisel ja maksustamisel täiel ulatusel keskvalitsuse kätte anda ei saa. Omavalitsusele peab vähemalt õigus jääma joogikohtade lahtioleku aja ja ruumide kohta mõnesuguseid määrusi anda. Omavalitsused asuvad seisukohal, et õllepoode ei saa ühele ja samale astmele seada paremat järku restoranidega. Meie teame, et omavalitsuste sissetulek trahterimaksust on linnades 25% kogu eelarvest ja alevites koguni 40% kogu eelarvest. See on suur sissetulek, mis omavalitsused kaotaksid, kui neilt tähendatud õigused võetakse. Rahaasjanduse komisjon asus seisukohale, et õllepoodide lahti-

oleku aja ning ruumide suhtes määruste väljaandmise õigus omavalitsustele edasi peaks jääma, nagu see seni olnud. Et seda õigust omavalitsustele alale jätta, tuleks punkt 3 niisuguses redaktsioonis vastu võtta, nagu seda rahaasjanduse ja omavalitsuse komisjonid soovitanud. Ühtlasi pean tähendama, et samal seisukohal on ka praegune valitsus, kelle esindaja komisjonide koosolekul pooldas seda redaktsiooni, mis Riigikogule esitatud.

Rahaminister **A. Oinas**: Lugupeetud Riigikogu liikmed! Parandus, mille tegi rkl. Laarman, ei ole praeguse valitsuse oma, vaid endise oma. Praeguse valitsuse seisukoht on see, mille avaldas rahaasjanduse komisjoni aruandja rkl. Veiler, ja mis on rahaasjanduse ja omavalitsuse komisjoni poolt heaks kiidetud. Valitsus kaalus üldse alkoholsete jookide müügiüksimust käesoleva paranduse juures ja leidis, et praegune seisukord ei ole loomulik. Kohapeal reguleerib alkoholsete jookide müüki kaks võimu: omavalitsus ja aktsiisi peavalitsus. Seega on valitsemas dualism, mille juures nimetatud võimud üksteisega konfliktidesse satuvad. Sarnane alkoholsete jookide müügi korraldus ei ole loomulik. Tuleb maksmat panna ühtlane kord, mis seadusega kindlaks määratud, mille juures otsustatakse, kes alkoholsete jookide müümist kohtadel reguleerib, kas riik või omavalitsused. Praegune valitsus tahab üldiselt alkoholsete jookide müügi korralduse revideerimisele võtta.

Aruandja **E. Rosenberg** (lõpusõna): Omavalitsuse komisjoni nimel ei saa rkl. Laarman'i parandus-ettepanekuga ühineda neil motiividel, mis ette kandis rahaasjanduse komisjoni kaasaruandja rkl. Veiler. Teen ettepaneku, paragrahv vastu võtta komisjoni poolt esitatud kujul.

Juhataja **M. Martna**: (Hääletatakse.) Rkl. Laarman'i ettepaneku poolt on 32 häält, vastu — 39, erapooletuid 1, seega on ettepanek tagasi lükatud.

(Hääletatakse.) Nähtava enamusega on § 25 vastu võetud.

II osa sissejuhatus ja §§ 58—64, III osa sissejuhatus ühes § 23. ja IV ning V osa võetakse nähtava enamusega muutmata vastu.

II.

Trahteriäri seadust (VSK XII k. 2. j.) täiendatakse uue peatükiga järgmises redaktsioonis:

IV peatükk.

Omavalitsuse trahterimaksu vähenemise

ning piirituse ja viina loomaksu asendamiseks määratavad summad.

§ 58. Käesolevas peatükis ettenähtud alusel ja korras kaetakse omavalitsustele:

1) alkoholiliste jookide müügi õigusega trahteriasutustelt võetav vähem sissetulnud trahterimaks, alates 1929. a. ja

2) piirituse ja viina ostulubade kaotamise tagajärjel saamatajäänud summad, alates 1929./30. a. riigi eelarve-aastaga.

§ 59. Eelmises (58) paragrahvis ettenähtud summade katteks võetakse rahaministri korraldusel maksu:

1) üldtarvitamiseks müüdava iga $\frac{3}{4}$ -liitriliselt pudelilt viinalt kuni kümme (10) senti ja iga $\frac{1}{4}$ -liitriliselt pudelilt viinalt kuni viis (5) senti, ja

2) õllelt kuni 20% suuruses riigi heaks võetavast õlle aktsiisimaksust.

Õllelt hakatakse ainult siis maksu võtma, kui viinalt võetava maksuga tarvilikke summasid ei suudeta katta.

§ 60. Eelmises (59) paragrahvis näidatud lisamaksud nõutakse sisse viinalt — müügile laskmise juures ladudest ja õllelt — ühes aktsiisimaksuga, ning maksetakse Eesti panga osakondadesse aktsiisi peavalitsuse deposiiti.

§ 61. Trahterimaksu vähenemise korral võrreldes 1926. a. kaetakse vastava omavalitsuse trahterimaksu puudujääv osa sissetulnud summadest, kuid linna- ja aleviomavalitsustele mitte üle 50% ja maomavalitsustele mitte üle 75% trahterimaksust, mis vastavad omavalitsused ise 1926. a. cest tegelikult sisse nõudsid alkoholiliste jookide müügi õigusega trahteriasutustelt.

§ 62. Piirituse ja viina ostulubade kaotamise tagajärjel omavalitsustel saamatajäänud summad kaetakse 1929./30. eelarve-aastast alates riigi poolt antud summade täies ulatuses.

§ 63. Omavalitsused esitavad rahaministritele 1. maiks, 1. augustiks, 1 novembriks ja 1. veebruariks aruanded määratud ja sissetulnud trahterimaksude kohta ja muud tarvilikud teated trahterimaksu puudujääkide katteks ja piirituse ning viina ostulubade asendamiseks sissenõutud summade jaotamiseks.

§ 64. Summade jagamine omavalitsustele eelmises (61—63) paragrahvide alustel sünnib rahaministri korraldusel. Pärast omavalitsustele kuuluvate osade jagamist ülejäänud summad kantakse riigikassasse riigi sissetulekuteks.

III.

Valla- ja maavalitsuste sissetulekute, väljaminekute, eelarvete ja aruannete ajutise seaduse § 23 (RT 18/19 — 1920) muudetakse ja pannakse maksma järgmises redaktsioonis:

milised mõõdud arvatakse käesoleva seadusega määratud vahekorras meetrisüsteemilisteks.“

Juhataja **M. Martna:** (Hääletatakse.) Nähtava enamusega on § 1 redaktsiooniliste parandustega vastu võetud.

§ 2 võetakse nähtava enamusega muutmata vastu.

(§ 3.)

Aruandja **A. Jõeäär:**

Siin on redaktsiooni komisjoni liikmete poolt teises reas kustutatud sõna „kindlaks“ ning alajaotustes literad asendatud Araabia numbritega. Palun nende parandustega § 3 vastu võtta.

Juhataja **M. Martna:** (Hääletatakse.) Nähtava enamusega on § 3 redaktsiooniliste parandustega vastu võetud.

(Hääletatakse.) Nähtava enamusega on seaduseelnõu lõpuhääletamisel vastu võetud redaktsiooni komisjoni andmata.

9. Sõjakohtute seaduse muutmise seadus — III lugemisel. Kohtuminister **T. Kalbus:** Ma teen ettepaneku,

sõjakohtute seaduse muutmise seadus Riigikogu tänase koosoleku päevakorrast ära võtta ja uuesti arutamisele võtta järgmise istungjärgu algul, sellepärast, et II lugemisel on § 5. juurde muudatused vastu võetud. Need muudatused on väga kaugelemineva ulatusega ja teevad raskesti praktiliselt selle seaduse käsitamise juures.

Vabariigi Valitsus ei ole kaalunud küsimust, kas oleks võimalik seadus sarnasel kujul vastu võtta.

Teiseks ei ole seadus nii kiire, et selle ilmtingimata enne jõulu peaks vastu võtma. (Vahelhüüe paremalt poolt: Valitsus ise tegi.) Ei, valitsus ei teinud.

Juhataja **M. Martna:** (Hääletatakse.) Nähtava enamusega on kohtuministri ettepanek vastu võetud.

10. 1928./1929. Arutamisel haridusmi-
a. kulude ja tu- nisteeriumi korrallised ku-
lude lisaclarve lud.
nr. 1 — II luge- Rahaasjanduse ko-
misel. misjoni aruandja **J. Laidoner:** Parandus, mis eile oli tehtud haridusministeeriumi juures — peatükk II, § 15. Kultuuriline toetus

15.000 krooni võrra suurendada — on rahaasjanduse komisjonis läbi arutatud, ja komisjoni nimel toetan selle paranduse vastuvõtmist.

Vaheaeg kl. 18.40 min. — kl. 19.10 min.

Koosolekut juhatab esimees **K. Einbund.**

Sekretäri kohal abisekretär **O. Liigand.**

Juhataja **K. Einbund:** Rahaminist-rilt on ettepanek,

haridusministeeriumi korralliste kulude alal suurendada peatükk II. A. Keskasutus. § 15. Kultuuriline toetus Kr. 15.000.— võrra. Selle tagajärjel see paragrahv oleks Kr. 20.600.—

Aruandja **J. Laidoner** (lõpusõna): Nagu mul juba au oli teatada, on rahaasjanduse komisjon laiendatud koosseisus selle parandus-ettepaneku läbi arutanud ja toetab seda ettepanekut. Selle ettepaneku järgi kujuneksid lõpusummad: riigi koolivalitsuse keskasutus Kr. 24.200.—, riigi koolivalitsus Kr. 80.299.—, haridusministeerium Kr. 81.273.—

Juhataja **K. Einbund:** (Hääletatakse.) Nähtava enamusega on haridusministeeriumi korrallised kulud ühes parandusega vastu võetud.

Kohtuministeeriumi, siseministeeriumi, sõjaministeeriumi ja põllutöökultuuriministeeriumi korrallised kulud võetakse nähtava enamusega muutmata vastu.

Kohtuministeerium.

Peatükk II.

Kohtud.

A. Riigikohus.

§ 14. Hoonete remont 967

Riigikohus 967

B. Kohtupalat.

§ 3. Ametnikkude ja teenijate toetus . 1.200

§ 12. Vallasvara 53

Kohtupalat 1.253

C. Rahukogud.

§ 3. Ametnikkude ja teenijate toetus 6.450

§ 14. Hoonete remont 30.000

§ 41. Kohtuliku asjaajamise ja abiandmise kulud 30.000

Rahukogud 66.450

Kohtud 68.670

Peatükk IV.	
Vangimajad.	
A. Vangimajad.	
§ 3. Ametnikkude ja teenijate toetus	10,125
Vangimajad	10,125
Vangimajad	10,125
Kohtuministeerium	78,795

Siseministeerium.

Peatükk I.

Administratiiv-osakond.

§ 8. Kantseleikulud	1,216
§ 14. Hoonete remont	3,087
Administratiiv-osakond	4,303

Peatükk II.

Politsei peavalitsus.

§ 14. Hoonete remont	960
Politsei peavalitsus	960

Peatükk III.

Piirivalve valitsus.

§ 60. Sõjalaevade varustus ja korrashoid	8,310
--	-------

Piirivalve valitsus	8,310
---------------------	-------

Siseministeerium	13,573
------------------	--------

Sõjaministeerium.

§ 3. Ametnikkude ja teenijate toetus	10,000
§ 12. Vallasvara	5,000
§ 14. Hoonete remont	70,600
§ 35. Õppetarbed ja -vahendid	5,000
Sõjaministeerium	90,600

Põllutöoministeerium.

Peatükk I.

Keskasutus.

§ 2. Ametisõidud	500
§ 9. Majapidamine	695
Keskasutus	1,195

Peatükk II.

Maakorralduse ja metsade peavalitsus.

B. Asutused kohtadel.

§ 1. Teenistustasu	30,974
§ 2. Ametisõidud	4,000

§ 3. Ametnikkude ja teenijate toetus	18,000
§ 9. Majapidamine	10,315
§ 14. Hoonete remont	3,500
§ 34. Hariduslikud kulud	2,822

Asutused kohtadel	69,611
-------------------	--------

C. Metsakool.

§ 1. Teenistustasu	840
--------------------	-----

Metsakool	840
-----------	-----

Maakorralduse ja metsade peavalitsus	70,451
--------------------------------------	--------

Põllutöoministeerium	71,646
----------------------	--------

Teedeministeerium.

Peatükk I.

Keskasutus.

§ 1. Teenistustasu	1,830
§ 8. Kantseleikulud	500
§ 15. Kultuuriline toetus	1,000
§ 29. Loodusvarade uurimine	1,500
§ 73. Teede, sildade ja parvede korrashoid	514,900

Keskasutus	519,730
------------	---------

Peatükk II.

Riigi raudteedevalitsus.

§ 2. Ametisõidud	4,000
§ 9. Majapidamine	8,940
§ 10. Sõidukulud	260
§ 11. Veokulud	178
§ 44. Autasud ja ergutusrahad	357
§ 67. Rongide liikumine ja kaubavedu	2,000
§ 69. Teede ja raudtee ehituste korrashoid	18,080

Riigi raudteedevalitsus	33,815
-------------------------	--------

Peatükk III.

Posti-telegraafi-telefoni peavalitsus.

A. Keskasutus.

§ 9. Majapidamine	897
§ 14. Hoonete remont	34,344

Posti-telegraafi-telefoni peavalitsuse keskasutus	35,241
---	--------

B. Asutused kohtadel.

§ 9. Majapidamine	4,796
-------------------	-------

Asutused kohtadel	4,796
-------------------	-------

Posti-telegraafi-telefoni peavalitsus	40,037
---------------------------------------	--------

Peatükk IV.

Mereasjanduse peavalitsus.

§ 15. Kultuuriline toetus	5.110
§ 77. Ujuvate abinõude, päästejaamade, tuletornide ja elektrikraanide varustus	4.000
§ 79. Ujuvate abinõude, päästejaamade, tuletornide ja elektrikraanide remont	33.000
	<hr/>
Mereasjanduse peavalitsus	42.110

Teedeministeerium 635.692

J. Teetsov (põl): Teen ettepaneku, 1928./1929. a. kulude ja tulude lisaeelarve nr. 1. Korrallised kulud. Teedeministeerium. Peatükk I. Keskasutus. § 73. Teede, sildade ja parvede korras-hoid Kr. 7.500.— võrra suurendada. See summa läheks Jaagurahu sadama juurde viiva tee kordaseadmiseks. (V. Maaker, as: See aresti all ju.) See summa tuleks võtta korralliste tulude osast peatükk XII—Pii-rituse monopol. Vastava osa juures teen selle paranduse.

A. Kärner (stp): Toetan rkl. Teetsov'i ettepanekut sellepärast, et see summa ei lähe osauhisus „Eesti Marmorile“, vaid läheb Saare maavalitsusele, kes ehitab II klassi maanteelt umbes 1 km pikkuse harutee Jaagurahu sadamani. Talve ajal Saaremaal sadamat ei ole, kuna Roomassaar ja teised kinni külmanud. Jaagurahu silla otsas on veesügavus umbes 18 jalga, see sadam talvel kinni ei külmetu. Maanteeta on võimata sadamast välja pääseda. Maantee töö on alanud endise ministri korraldusel ja on võimalik seda ka talvel teha. See summa läheb ühtlasi tööpuuduse vastu võitlemiseks, sest ka Saaremaal on inimesi, kes tööd vajavad. Kui see Jaagurahu sild kohtuprotsessi järgi võib-olla aktsiaseltsi omandus ei ole, siis see asja ei muuda, sest sild jääb niikuinii merde, kuigi kaks vanda Orntlich'id omavahel võitlevad ja protsessivad.

A. Veiler (töer): See on täiesti uus ettepanek, mille rkl. härra Teetsov ette kannab ja härra Kärner toetab. Mina olen teedeministeeriumi osas alamkomisjoni aruandja ja pean ütleva, et valitsuse seletuskirjas ei räägita sõnagi Jaagurahule viivast teest. Kui valitsuse esindajalt komisjonis seletust küsiti, siis tähendati, et nemad ei tea lähemast seletusi anda, sest krediidi nõutamine olevat tolleaesge teedeministri soovil üles võetud. Va-

litsuse seletuskirjas räägitakse sõnasõnalt järgmist: „Tee ehitamiseks Kihelkonna sadamasse.“ Kihelkonna sadamat kui niisugust ei ole, ja kui meie valitsuse esindajalt küsisime, siis hakkas ta kaardilt teesihti otsima, mis viis 3 kilomeetrit Kihelkonna teelt kõrvale. Minu arvates ei või Riigikogu koosolekul järsku uute krediitide nõudmisega välja tulla. Kui herrad Teetsov ja Kärner tahavad uusi teid ehitada, mis võivad olla Saaremaale küll väga tarvilikud, siis peavad nad ka lähemad kavad esitama.

O. Pukk (põl): Rkl. härra Veiler leiab, et see pole see tee, vaid see on see teine tee. Ja see ei vii sinna, kuhu härra Veiler selle sooviks viia. Lugu on nii, et siin on minu arusaamise järgi väikse maadeteadusliku eksitusega tegemist. Kihelkonna alevi sadamast, kui niisugusest ei ole juttugi. Saarlased räägivad sarnasest sadamast, mis oleks Kihelkonna lahes. Tuntakse selle kohta 3 projekti. Üks on see sadam, mis on Papisaares, üks on Oiu rannas ja kolmas on see, kus praegu „Eesti Marmor“ suure osa tööst teinud. See on Jaagurahu. Selle Jaagurahu jaoks on tehtud ettepanek, et sinna tee ehitataks. See on ikkagi nõndanimetatud Kihelkonna sadam, sest see asub Kihelkonna lahes. Aga kahtlemata see ei vii pahemat kätt Atla poole, nagu mõnelt poolt ehk soovitakse, vaid viib Jaagurahu poole. Ja kindel on see, kui Riigikogu võtab vastu selle ettepaneku, mis tehtud härra Teetsov'i poolt ja toetatud härra Kärner'i poolt, et siis Saaremaa sellest suurest hädast, mida iseäranis läänepoolne Saaremaa tunneb, vabastatakse.

Seal on ettevõtjaid-võistlejaid, kes tahaksid teed siia ja sinna ehitada. Kuid üks ettevõtte on suurema osa sellest tööst teinud, ja Riigikogul ei ole mingisugust põhjust keelata nüüd ehitada maanteed sinna. See ei ole pikem kui kolmveerand kilomeetrit, mitte kolm kilomeetrit, nagu härra Veiler seletas. Seega oleks Saaremaa väga lihtsal viisil ja kergete abinõudega Kihelkonna sadama ehitamise murest üle saanud.

A. Veiler (töer): Ma saan aru, et see ei tee mingit halba, kui tee ehitusega algust tehakse Jaagurahu silla otsast. Kui lubate selle tee tegemiseks raha, siis on õige järeldada, et kes selle tee poolt hääletab, peab selle poolt hääletama, et Jaagurahu silla ehitamiseks see summa sees oleks, mis eelarve-komisjonis maha tõmmati. Olgu, hääletage siis ka selle poolt.

A. Kärner (stp): Härra Veiler eksib. Praegu on olemas leping Balti Päästeseltsi ja

„Eesti Marmor“ vahel reisijate ja kaupade maale laskmiseks Jaagurahu sadamas. Kui aga seda teed sinna ei chitata, siis ei saa seal liikuda. Sellepärast on see tee hädatarvilik. Mingu „Eesti Marmor“ hukka, maantee ja sadamasild jäävad ikkagi.

Aruandja **J. Laidoner** (lõpusõna): Komisjonis oli arutamisel küsimus, õieti kaks küsimust, kas anda toetust „Eesti Marmorile“ mitte silla ehitamiseks, vaid silla laiendamiseks. See ettepanek lükati tagasi rahaasjanduse laiendatud komisjoni poolt. Ja teine küsimus oli, kas sinna teed ehitada Kihelkonna sadamast. Ka selle tee ehitamine jäi välja. Küll aga pean tähendama, ma sain niiviisi aru, et küsimus seisis selles, kas ehitada õieti Jaagurahu sadam juurde, sest seal on sadamasild olemas, kas hea või halb, seda ma ei tea; seda on tarvis ainult laiendada. Nii seletati eelarve-komisjonis. Nüüd on ettepanek tehtud tee ehitada, mis ühendaks suure tee selle Jaagurahul olemasoleva sillaga, mis aga veel otstarbekohane ei ole; seda tulevat veel suuredada, laiendada ja täiendada, milleks tarvis krediiti. See sillakrediit jääb praegu välja, aga teekrediit on uuesti üles võetud.

Mina ei saa aga komisjoni nimel ühineda selle ettepanekuga, sest komisjonis seda vastu ei võetud. Riigikogu peab ise selle küsimuse otsustama.

Juhataja **K. Einbund**: (Hääletatakse.) Nähtava enamusega on rkl. Teetsov'i ettepanek vastu võetud.

Aruandja **J. Laidoner**: Selle järgi kujuneks teedeministeeriumi lõpusumma 643.192 krooni.

Juhataja **K. Einbund**: (Hääletatakse.) Nähtava enamusega on teedeministeeriumi korralised kulud ühes parandusega vastu võetud.

Välisministeeriumi korralised kulud võetakse nähtava enamusega muutmata vastu.

Välisministeerium.

Peatükk I.

Keskasutus.

§ 1. Teenistustasu	450
§ 3. Ametnikkude ja teenijate toetus	157
§ 9. Majapidamine	910
§ 15 Kultuuriline toetus	5,000
Keskasutus	6,517

Peatükk II.

Välisesindus.

B. Välisesindused.

§ 1. Teenistustasu	14,100
§ 14. Hoonete remont	350
§ 90. Segakulud	300
Välisesindused	14,750
Välisesindus	14,750
Välisministeerium	21,267

Töö-hoolekandeministeerium.

Peatükk I.

Keskasutus.

§ 8. Kantsleikulud	800
§ 9. Majapidamine	460
Keskasutus	1,260

Peatükk II.

Tervishoiu ja hoolekande valitsus.

A. Keskasutus.

§ 15. Kultuuriline toetus	2,500
§ 48. Rahva tervishoid	75,000
§ 89. Riiklik hoolekanne	90,240

Tervishoiu ja hoolekande valitsuse keskasutus	167,740
--	----------------

B. Leprosooriumid.

§ 14. Hoonete remont	2,290
Leprosooriumid	2,290

C. Tervishoiu asutused.

§ 3. Ametnikkude ja teenijate toetus	920
§ 9. Majapidamine	918
§ 11. Veokulud	570
§ 14. Hoonete remont	1,770
§ 64. Põllumajanduslikud kulud	245

Tervishoiu asutused	4,423
----------------------------	--------------

D. Lastevarjupaigad.

§ 1. Teenistustasu	330
§ 3. Ametnikkude ja teenijate toetus	240
§ 9. Majapidamine	846
§ 64. Põllumajanduslikud kulud	480

Lastevarjupaigad	1,896
-------------------------	--------------

E. Mitmesugused hoolekandeesutused.

§ 3. Ametnikkude ja teenijate toetus	592
§ 64. Põllumajanduslikud kulud	2.000

Mitmesugused hoolekandeesutused	592
---------------------------------	-----

Tervishoiu ja hoolekande valitsus	178.941
-----------------------------------	---------

Peatükk III.

Töökaitse ja sotsiaalkindlustuse valitsus.

A. Keskasutus.

§ 15. Kultuuriline toetus	1.240
-------------------------------------	-------

Töökaitse ja sotsiaalkindlustuse valitsuse keskasutus	1.240
---	-------

Töökaitse ja sotsiaalkindlustuse valitsus	1.240
---	-------

Töö-hoolekandeministeerium	181.441
----------------------------	---------

Korralised kulud	1.254.163
------------------	-----------

Rahaminister **A. Oinas**: Vabariigi Valitsuse poolt oli mul au teha ettepanek, suurendada töö-hoolekandeministeeriumi lisaeelarvet järgmistes osades järgmiste summadega: Ptk. II. Tervishoiu ja hoolekande valitsus. A. Keskasutus. § 15. Kultuuriline toetus Kr. 30.000.— võrra, mille tõttu see paragrahv kujuneks kogusummas Kr. 32.500.—

Põhjuseks on asjaolu, et ikalduse ja raske majanduseaasta tagajärjel vajab suurem arv lapsi toetust, kui seda põhieelarve oli ette näinud.

Järgmiseks paranduseks oli ettepanek, suurendada Ptk. II. A. Keskasutus. § 89. Riiklik hoolekanne 30.000 krooni võrra, mille tõttu see paragrahv kujuneks kogusummas 120.240 krooni.

Suurendamise põhjuseks on asjaolu, et on tarvis suurendada summasid nõdrameelsete ja vaimuhaigete eest hoolekandmiseks 10.000 krooni ulatuses, ja peale selle suurendada töö-hoolekandeministeeriumi summasid abiandmiseks tööpuuduse puhul 20.000 krooni ulatuses.

Aruandja **J. Laidoner** (lõpusõna): Need kaks ettepanekut on rahaasjanduse komisjonis läbi arutatud. Esimese ettepaneku kohta mingisuguseid vaidlusi ei olnud. Teise kohta olid pikemad vaidlused. Teine ettepanek, see on § 89. kohta, jaguneb kahte ossa. Esimeses osas on ettepanek, suurendada vai-

muhaigete ja nõdrameelsete osa 10.000 krooni võrra. Selle osa kohta vaidlusi ei olnud. Teine osa on abiandmine tööpuuduse korral. Selle kohta öeldi, et seal ei tuleks abi anda, vaid peaks tööd muretsema. Töøbörside andmeid töötatöölise suhtes ei saa täielikult uskuda, seal on tekkimas niioelda alaliste töötatöölise seisus. Leiti, et oleks tarvilik töøbörside tegevust kontrollida ja sellepärast asuti rahaasjanduse komisjonis seisukohale, et litera c kohta tehtud ettepanek — 20.000 krooni —, see on abiandmine tööpuuduse puhul tuleks välja jätta. Komisjoni enamus aga ühines rahaministri poolt tehtud ettepanekuga ja selle järgi, kui see ettepanek vastu võetakse, suureneks töö-hoolekandeministeeriumi lõpusumma 241.441 kroonile.

Juhataja **K. Einbund**: Asun rahaministri esimese ettepaneku hääletamisele, mis käib § 15. kohta. (Hääletatakse.) Nähtava enamusega on ettepanek vastu võetud.

Asun rahaministri teise ettepaneku hääletamisele, mis käib § 89. kohta. (Hääletatakse.) Poolt on 43 häält, vastu 20, seega on ettepanek vastu võetud.

Aruandja **J. Laidoner**: Töö-hoolekandeministeeriumi lõpusumma — 241.441 krooni.

Juhataja **K. Einbund**: (Hääletatakse.) Nähtava enamusega on töö-hoolekandeministeeriumi korralised kulud ühes parandustega vastuvõetud.

Erakorralised kulud.

A. Riigikeskasutuste kulud.

Riigivanem ja riigikantselei.

II jagu.

Peatükk I.

Riigikantselei.

§ 1. Rahaline tasu autasumaa tarvitamise seaduse alusel	3.000
Riigikantselei	3.000
Riigivanem ja riigikantselei	3.000

Rahaministeerium.

Peatükk I.

Keskasutus.

§ 1. Sõjaagsete rekvireerimiste ja kahjude tasumine	45.000
---	--------

§ 2. Toetus omavalitsustele vastutasuks viinamüügi seaduse muutmise puhul ärajäänud toetussummale	520.000
§ 3. Toetus Piirisaare tuleõnnetutele	20.000
§ 4. Tallinna tollivalitsuse hoone ehitamine	7.215
Keskasutus	<u>592.215</u>
Rahaministeerium	592.215

Haridusministeerium.

Peatükk II.

Riigi koolivalitsus.

C. Avalikud ja erakoolid.

§ 1. Toetus maavalitsustele algkoolide õpetajate palkade maksmiseks	403.000
Avalikud ja erakoolid	<u>403.000</u>
Riigi koolivalitsus	403.000

Peatükk III.

Teaduse ja kunsti peavalitsus.

B. Tartu ülikool.

§ 2. Ülikooli võimla sisseseade kuludeks	15.000
Tartu ülikool	15.000
Teaduse ja kunsti peavalitsus	<u>15.000</u>
Haridusministeerium	418.000

Kohtuministeerium.

Peatükk I.

Keskasutus.

§ 2. Kuresaare kinnistusraamatute jaluseseadmine	5.866
Keskasutus	<u>5.866</u>
Kohtuministeerium	5.866

Siseministeerium.

Peatükk III.

Piirivalve valitsus.

§ 1. Uued ehitused	10.000
Piirivalve valitsus	<u>10.000</u>
Siseministeerium	10.000

Põllumajandusministeerium.

Peatükk I.

Keskasutus.

§ 1. Kinnisvara muretsemiseks	45.000
Keskasutus	<u>45.000</u>

Peatükk II.

Maakorralduse ja metsade peavalitsus.

A. Keskasutus.

§ 3. Maaseadusega võõrandatud maadel ingrosseeritud võlgade % ja muud kulud	100.000
§ 4. Maaseaduse muutmise ja täiendamise seaduse alusel end. omanikkudele tagasiantavate varade eest inkasseeritud rentide tagasimaksmiseks	75.000
§ 5. Varade ostmiseks	50.000
§ 6. Tasumaksmiseks riikliku maatagavara loomiseks võõrandatud varade eest	<u>300.000</u>
Maakorralduse ja metsade peavalitsuse keskasutus	<u>525.000</u>
Maakorralduse ja metsade peavalitsus	525.000

Peatükk III.

Põllumajanduse peavalitsus.

A. Keskasutus.

§ 2. Liigvee kahjude kindlaksmääramise kulud	4.300
§ 3. Riigile ostetava inventari tasuks	20.000
§ 4. Külmetusmaja ehitamise kulud	<u>30.000</u>
Põllumajanduse peavalitsuse keskasutus	<u>54.300</u>
Põllumajanduse peavalitsus	54.300
Põllutööministeerium	624.300

Teedeministeerium.

Peatükk I.

Keskasutus.

§ 3. Mitmesuguste tööde korraldamine	403.980
§ 4. Riigikogu hoone ja Riigikogu kõrvalhoone ehitamine	32.461
§ 5. Peipsi veepinna alandamine	150.000
§ 6. Peipsi kalda kindlustamine	50.000
§ 7. Jõesüvendajate muretsemine	140.000
§ 8. A/s. „Aeronaut“i kinnisvarade ostmiseks	<u>60.959</u>
Keskasutus	837.400

Peatükk II.

Riigi raudteedevalitsus.

§ 1. Jaamade laiendamine ja uute hoonete ehitamine	2.857
§ 15. Raudteede võrgu arendamine	<u>2.000.000</u>
Riigi raudteedevalitsus	2.002.857

Peatükk IV.

Mereasjanduse peavalitsus.

§ 3. Hüdrotehnilised ehitused meresadamates	1.000
§ 6. Tuletornide, meremärkide ning ujuvate abinõude sisseadete täiendamine ja ümberkorraldamine	3.900
Mereasjanduse peavalitsus	4.900
Teedeministeerium	2.845.157

Töö-hoolekandeministeerium.

Peatükk II.

Tervishoiu ja hoolekande valitsus.

C. Tervishoiuasutused.

§ 3. Seevaldi vaimuhaigemaja liikumata varanduse peale kinnistatud võlgade tasumine	4.495
Tervishoiuasutused	4.495
Tervishoiu ja hoolekande valitsus	4.495
Töö-hoolekandeministeerium	4.495
Riigikeskasutuste kulud	4.503.033

Rahaminister **A. Oinas**: Mul on au Vabariigi Valitsuse nimel teha täiendusettepanek erakorraliste kulude juures. Nimelt Teedeministeerium. Peatükk I. Kesk-asutus. § 3. Mitmesuguste tööde korraldamine — suurendada 100.000 krooni võrra, mille tagajärjel paragrahvi kogusumma oleks Kr. 503.980.—.

Põhjuseks on asjaolu, et valitsus vajab raske majanduseaasta tõttu suuremaid summasid hädaabitööde korraldamiseks, milliseid tahetakse muuseas korraldada ka ikaldusepiirkondades, et võimaldada üleelamist ka neile, kellele ei ole võimalik anda abi ikalduselaenu fondist.

J. Teetsov (põl): Teen ettepaneku, „1928./1929. a. kulude ja tulude lisaeelarve nr. 1. erakorraliste kulude osas, Põllutöoministeerium. Peatükk III. Põllumajanduse peavalitsus. A. Kesk-asutus. § 4. Külmetusmaja ehitamise kulud Kr. 30.000.— kustutada.“

Leian, et seda summat tõepoolest ei ole tarvilik praegusse lisaeelarvesse üles võtta. Ei ole mingisugust tungivat vajadust hakata ehitama uut külmetusmaja, kui veel vana pea pooleni tühi seisab. Sarnasel korral hakata riigi raha aluseta välja pilduma, on täiesti lubamatu nähtus. Meil on palju tähtsamateks otstarveteks summasid tarvis,

ja leian, et see summa oleks palju otstarbekohasem määrata Saaremaale Jaagurahu sadamasilla ehitamiseks. Sellepärast teen ettepaneku, erakorraliste kulude arvel,

Teedeministeerium. Peatükk IV. Mereasjanduse peavalitsus täiendada järgmiselt: § 9. Toetust a/s. „Eesti Marmorile“ Jaagurahu sadama ehitamiseks Kr. 35.000.—.

Nagu kuulda, olevat aga a/s. „Eesti Marmorile“ varandus aresti alla pandud ja siin võivad toetuseandmisel takistused tekkida. See toetusesumma võetakse üles Jaagurahu sadamasilla ehitamiseks, aga mitte toetuseks a/s. „Eesti Marmorile“. Mereasjanduse peavalitsuse poolt sõlmitud lepingu alusel maksatakse ainult siis see toetus välja, kui vastav osa töödest kinnitatud plaanide järgi tehtud. Sellepärast ei või siin mingisugust takistust olla vastava summa sissevõtmiseks, ja arest a/s. „Eesti Marmorile“ varanduse peal ei takista ka sadamasilla ehitamist.

A. Kärner (stp): Austatud Riigikogu liikmed! Siin on kahtlused tekkinud a/s. „Eesti Marmorile“ asjade pärast. Seal on vend vennaga kohut käimas j.n.e. Meie huvi, iseäranis aga Saaremaa huvi on, et seal sadam oleks, sest kui sadamasilla laiendamata jätame, nagu siin soovitatakse, siis tuleb uus sadam ehitada, mis 15 — 20 miljonit senti maksma läheks. Riigikogu peaks aga seda nõudma, et raha, mis eelarves antakse, läheb sadamasilla laiendamiseks. Sellepärast teen ettepaneku, vastu võtta järgmine sooviavaldus:

„Riigikogu avaldab soovi, et a/s. „Eesti Marmorile“ käesolevas lisaeelarves määratud toetus välja antaks ainult tingimusel, et kindlustatud saaks Jaagurahu sadama silla üldiselt tarvitamise õigus riigiga sõlmitavas sellekohases lepingus.“

Praegune sild on kitsas, seal on ruumi ainult käsiraudtee rööbastele. Suur töö on juba tehtud ja mere kivisild viidud kuni 17 — 18 jala veesügavuseni. Tänavu kevadisest sadamateehitamise seadusest jäeti Kihelkonna sadam välja eeldusega, et „Eesti Marmoriga“ ühiselt ehitades tuleb riigile palju odavam, ja 3½ miljoni senti eest on võimalik seda sadamat enam-vähem otstarbekohaselt laiendada. Pealegi tasub see kulu enese sadama maksudest. Mereasjanduse peavalitsuse huvi peaks ikkagi olema see, et raha õigele kohale läheks. (Sõjaminister **M. Juhkam**: Küll on segane asi see saarte asi.—**O. Pukk**, põl: Eks tulge kord vaatama.)

A. Laur (as): Lugupeetud Riigikogu liikmed! Tahan paari sõnaga vastu vaielda härra Teetsov'i ettepanekule — maha kustutada külmetusmaja ehitusekuludeks määratud 30.000 krooni. On ju kindel, et tänavu on raske aasta, antakse riiklikku laenu, aga see laen tuleb mõne aasta pärast tagasi maksta, ja väga võimalik, et mõne aasta pärast on põllupidajal õige raske neid summasid tagasi maksta. Samuti jääb hulk põllupidajaid toetuseta ikaldusehädade asjus. Sellepärast oleks tähtis, et põllupidajaid just tuleviku jaoks kindlustada, oleks tähtis, et nad võiksid kõrgemat hinda saaduste eest saada. Praeguse korra juures on „Estonia“ see, kes määrab hinna või hoiu eest, ja seal hoitakse üksi võid. Kuid mitte üksi võid ei tule hoida, vaid ka lihasaadusi ja kõiki teisi kiiresti rikkiminevaid aineid, ja sellepärast tunneme suurt puudust külmetusmaja järele. Või alalhoidmiseks jätkub praegusest külmetusmajast veel paariks aastaks, kuna teiste saaduste hoidmiseks on see puudulik ja ei suudaks ka mahutada kõiki saadusi. Meie ei pea arvestama sellega, kuidas täna läbi saame, vaid peame ka tuleviku eest muretsema. Sellepärast on lubamata kustutada see summa. On teada, et „Estonia“ ei täida oma rendilepingu tingimusi. Näiteks pidi ta jää valmistamise tehased valmis ehitama 1927. a. kevadeks, aga kuni tänaseni ei ole ta midagi teinud.

See on täitsa lubamata, et asi nii edasi kestab. Põllumajanduse väljavaadete pärast ei tohi meie seda summat maha kustutada. Liiategi on külmetusmaja küsimust kaalutud pikalt ja laialt ajakirjanduses. Samuti on mitmed komisjonid hulga koosolekuid pidanud selle küsimuse kaalumiseks. Kõik on leidnud, et uus külmetusmaja on tarvilik.

Loomulik, et 30.000 kr. ei ehita meie veel külmetusmaja, kuid see summa võimaldaks eeltööd teha, et ehitamist võiks juba lähemal ajal alata.

A. Veiler (töer): Mina ei taha selle õnnetu Jaagurahu silla juures kaua peatuda. Loomulik on, et need, kes siin käte ülestõstmisega Jaagurahule teed ehitavad, peavad ka sillaehitamise läbi viima.

Härra Kärner soovib, et raha enne välja ei antaks kui töö tehtud. Kui lugu nii, siis võib silla ehitamise krediit rahulikult 1929./30. a. korraldada eelarvesse paigutada. (Vahelhüüded paremalt poolt. — A. Kerem, rhv: Enne ei hakka keegi tööd tegema, kui raha ei ole kindlustatud.) Härra Kerem, Teie tunnete seda asja väga hästi,

summa ülesvõtmine sündis vist Teie poolt. (Vahelhüüde keskelt.)

Ka Saare maavalitsuse esimees Neps ütleb oma märgukirjas, et silda on tarvis, aga kas just „Eesti Marmor“ see õige ehitaja on, jääb selgusetuks, temale ei tihka Saare maavalitsus isegi soovitusena oma shirot anda. Ja kui lugu tõesti nii on, siis võivad selle ettepaneku poolt hääletada need, kes kergel käel riigi raha välja anda soovivad.

Meie kuulsime, et töötatöölised tahetakse määrata Kr. 100.000. — See summa antavat hädaabitööde korraldamiseks ikalduse piirkonnas. Igatahes Tallinna linn ei ole ikalduse piirkonnas, aga ettepanud summast läheb 80.000. — Tallinna linnale. Ikalduse piirkonnaks võiks lugeda näiteks Võrumaad, kuid sinna on arvatud ainult 5.000 krooni. Keegi ei salga, et tööpuudus on olemas, et tööd on tarvis muretseda, aga sarnast rahaandmise viisi ei saa õigeaks pidada. Nii otsustatakse enne, et teedeminister saab 10.000.000 senti, ja siis peab minister selle üle pead murdma hakkama, mis selle kümne miljoniga teha. Ma ei räägi põhimõttelikult krediidi andmise vastu, kuid meil peab teada olema üksikasjalikult, kuhu see raha läheb. Meil opereeritakse igal sammul tööbörsi andmetega. Kas on need andmed alati usutavad? Mina tõin juba eelarvekomisjonis rea näiteid ette, ja härra rahaminister leppis nendega omalt poolt juurde lisades, et seal olevat tõesti väikekaupmehi registreeritud töötatöölisena. Teedeministeriumi eelarve alamkomisjonis seletati muu seas, et oli tarvis Nõmme raudteele suvel liivavedamiseks inimesi. Töbörsil Tallinnas oli 307 töötatöölisi registreeritud, aga ei saadud ühtki tööle. Edasi kuulsime, et on inimesi, kes 2½ aastat seisavad registreeerituna töbörsis. Kui asi nii, siis oleks tarvis, et teedeministerium väikesegi summa määraks tööta intelligent tööjõududele, kes revideeriksid.... (Teedeminister O. Köster: See ei allu teedeministeriumile, teedeministeriumil ei ole pistmist sellega.) Seda hulleml, aga 503 tuhat krooni peame teile kätte andma! (Teedeminister O. Köster: Juriidiliselt ei saa seda teha.) Härra minister, pange maksuma sarnane kord: kui teie raha annate, siis olgu teil ka juriidiline õigus vaadata, kelle kätte see raha läheb. Nüüd peidate teie enese paragrahvi taha. Minu arvates peab siin täpne kord maksuma hakkama, meie peame looma asutuse, kes selle kupatuse eest ka vastutab. (Teedeminister O. Köster: See on õigus!) Kuidas tööd tehakse, seda kuulsime alamkomisjonis. Marienbergi

mäe juures kannavad näiteks talvel kaks meest pooliku tsemenditunniga lund. Noh, Issand Jumal, igaüks teab, kuipalju see lumi kaalub, sellest ei jätku ühelegi mehele kanda. (Teedeminister O. Köster: Härra Veiler, tünn oli raske, ega lumi raske ei olnud!) Seda hullem! Kui lugu nii on, et teedeministerium suured summad raskete tunnide edasi-tagasi kandmiseks tarvitab, siis on see mahavisatud raha. Edasi paistab mulle, et ka töötatöölise praegune tasusüsteem aitab hävitada tööviljakust. On ettenähtud sarnane töönorm, et tubli töömees viie tunniga teeb kaheksa tunni normi. Andke inimesele võimalus, et ta päevas 300 — 350 marka võiks teenida. Kuid praegune süsteem ei luba inimesel üle 110 — 120 marga päevas teenida. Psühholoogiline mõju on: keegi ei katsugi viljakalt tööd teha. (A. Kerem, rhv: Ta võib oma nädala normi kolme päevaga ära teha.) See on väga huvitav. Kui Teie, härra minister, ütlete, et nädala normi võib ära teha kolme päevaga, siis ärge õpetage inimesi logelema, vaid looge võimalus, et ta kuus päeva nädalas tööd võiks teha ja 300 marka päevas teenida. (A. Kerem, rhv: Mina ei ole minister.) Maksva korra järgi on lugu nii, kui Teie elus kord ekstsellents olete olnud, siis enne surma sellest nimest ei pääse.

Minule kõneles hiljuti üks insener, kes Nõmme raudtee tööd pealt vaadanud, uuri võtnud ja kindlaks teinud, et 20 minutiga 16 naist kokku nelikümmend kaheksa labidatäit liiva tõstsid. (K. Tonkman, põl: See on ju täiesti töölistekurnamine.) Minu arvates on see sääsekurnamine. Sarnane töö aitab meeolelu luua, et tõsine tööline ennast tööborsis ei registreerigi. Ma loodan, et praegune valitsus seda parandab, mis eelmised valitsused kahe silma vahele jätnud, et kui raha välja antakse, siis ka kontrollitakse, mis otstarbeks see läheb. Ei tohi korduda niisugused nähtused, et kui töötatöölisele töö suhtes korraldusi tehakse, siis ütleb ta: Teie ei ole minule korralduste tegija, vaid Tallinna linna hoolekande osakond, kes minu siia saatis. Ma loodan, et praegune valitsus, kelle juht tööliste erakonda kuulub, selle järele üldhuvides valvab, et ei saaks tekkida üks kaader töötatöölisi, kellel talvel liiga külm ja suvel liiga soe töötada. Teile on vast kõigile tuntud see lugu, kuidas kummekond töötatöölisele kellele uued kummisaapad kätte anti, metsast töö juurest ära kadusid ja kummisaapad pärast seda täiturul müügile ilmusid. Samuti kuulsime alamkomisjonis, kuidas teedeministeriumi tööd juurest töölised kadusid

kogu tööriistadega, nii et teedeministerium alguses isegi lisaelarvesse summa üles võttis varastatud tööriistade väljamaksmiseks. Hiljem kustutati see tekst ja nüüd korraldatakse kadumaläinud tööriistade summaga nõندانimetatud ettenägematuid hädaabitöid.

Rahaminister A. Oinas: Ma tahtsin mõne märkuse teha rkl. Veiler'i kõne kohta, kuna ma aga nägin teda kohale minnes põllutöeministriga väga hästi ära leppivat vastastikküsi kätt andes, siis ei ole mul põhjust palju öelda. Tahaksin siiski tähendada, et minu sõnu on härra Veiler ekslikult kuulnud. Ma ei öelnud, et ainult ikalduse piirkondades kavatsetakse hädaabitöid korraldada, vaid ütlesin „muu seas“. Seal on suur vahe, härra Veiler.

Mis puutub sellele, et valitsus ei esitavat Riigikogule täpsat nimekirja tööd kohta, siis ei pidanud käesoleval juhul valitsus tarvilikuks seda teha, sest et valitsus vajas teatud ümmarguse summa, et seal, kus hädavajadus tekib, töid korraldada. Kuid sarnaseid juhte, kõiki üksikuid hädavajalisi töid ette näha ei ole võimalik. Tööde nimekirja, mis krediidiandmisele juurde lisatud, ei ole valitsuse poolt veel lõplikult kinnitatud, see on informatsiooni materjal. (Vahelhüüe paremalt poolt.) Valitsus küsib teatud summaks selleks, et hädaabitöid korraldada seal kus tarvilik. (J. Soots, põl: Kas mingisuguseid töid seal korraldatakse, kus tarvilik ei ole?) Ma seda ei ütle. Aga ei saa nõuda hädaabitööde suhtes, et Riigikogu vastu võtaks teatud tööd nimekirja, millest enam kõrvalekaldumisi ei võiks ette tulla. Toon näite. Ütleme mõni vabrik, nagu Kreenholm või mõni teine, jääb pikema ajaks seisma. Tarvis oleks ka selle vabriku tööliste abitöid korraldada. Kui aga teatud tööd nimekirja kindlaks määratakse, siis ei ole valitsusel võimalik kohtadele appi minna, kus selleks vajadus tõuseb. Muidugi püüab valitsus niipalju täpsaid andmeid ja kavatsusi anda Riigikogule, kui see võimalik, sellekohased andmed on komisjonile esitatud.

Mis puutub tööborsidesse siis on õige, et seal ei ole kõik täieliku tööjõuga inimesed. Kui härra Veiler siin tähendas, et tema ei leidnud sealt kodukäsitööle naisi, siis tuleb see sellest, et naised, kes endid tööborsil registreerinud, on suuremalt osalt oma elus teinud mitte käsitööd, vaid rasket kehalist tööd, mille tõttu ei suuda nad nüüd oma kangete sõrmedega peeneid kindaid kududa. Peab võtma ka seda arvesse, et tööborsil on palju pooletoojõuga, eriti vanemaid inimesi.

On otstarbekohasem neid siiski mõnele kergetele tööle paigutada, kui neid hoolekandele võtta, sest viimane oleks riigile kulukam.

K. Tonkman (põl): Lugupeetud Riigikogu liikmed! Siin on mõtteid ette toodud, et olevat hädasti uut külmetusmaja tarvis. Eriti põhjendatakse seda sellega, et lähemal ajal olevat oodata väga suurt tõusu põllumajanduse alal ja sellepärast tulevat külmetuseruumidest puudus, põllumajanduse huvides olevat külmetusmaja ehitamine tarvilik.

Peab ütleva — põllumeeste kogude rühm on alati selle eest valvel olnud, et põllumeeste huvid kaitstud saaksid, kuid põllumeeste kogude rühm võib praegu kindlasti konstateerida, et lähemal ajal kuidagi uut külmetusmaja tarvis ei ole, sest vanades leidub ruumi küll ja küll. On aga päris imelik, et sellekohase eelarveta hakatakse kiires korras külmetusmaja, mis paljud miljonid maksma läheb, ehitama, ja põllumehed peavad need miljonid kinni maksma. Meie elame algastmetel põllumajanduses, ja ikalduseaastate tõttu on põllumehed sunnitud kariloomi vähendama. Ikalduseaastate tõttu toidetakse ka loomi halvasti, millepärast ei ole ette näha suurt karjasaaduse toodangu tõusu. Sellepärast arvan, et praegu tarvis ei ole külmetusmaja ehitama hakata, kus eelarve tasakaalustamine õige raske.

Edasi tahaksin töötatöölaliste toetusesummale tähelepanu juhtida. Pean ütleva, et Vabariigi Valitsusel seisukohta ei ole. Kui vaadata seletust, millega Vabariigi Valitsus ettepanekuid põhjendab, siis on muu seas öeldud, et talvel, mil sula, ei saavat metsatöid teha. Vabariigi Valitsusel aga peaks ometi teada olema, et jõed ja maa külmanud on ja võimalik on metsatöid teha. Seda kinnitas ka muu seas praegu härra Veiler. (Vahelhüüe keskelt.) Ma näen, et Teie see koondusemees olete, kes oma jalga kunagi maale tõstnud pole. Praegu saab igalt poolt jõgedest ja soodest üle, ja sellepärast võib metsas tööd teha. Sellepärast ei ole mingisugust vajadust töötatöölistele sel põhjusel raha anda.

Edasi öeldakse, et ikaldusepiirkonnas hakatakse töid korraldama. Ei ole kindlaid põhjendusi, milleks raha antakse. Komisjonis küsisime aga, milleks seda raha tarvitada tahetakse. Öeldi, et Riigikogu andku raha ja Vabariigi Valitsus toimib oma äranägemise järgi. Ma ei oleks kuidagi uskunud, kui keegi oleks öelnud, et härra Oinas, praegune rahaminister, kunagi oleks nii Riigikogu kõnetoolilt rahaministrina kõnelenud, et kalkulatatsioonisi pole vaja, sest tema on alati nõud-

nud, et peab täpsad kalkulatatsioonid andma. Kui mõnele i'le on täpp peale tegemata jäänud, siis on härra Oinas see olnud, kes ütleb, tehke i-le täpp. Ilma kavadeta nii laiaulatuslikult talitada küll ei saa. Põllutööstusteeringum on vabariigi metsad lasknud maha raiuda. Ja nüüd tahate summaksid Narva-Jõesuus maha matta.

Alles mõne päeva eest tuli avalikuks käsi-pank, mis põllutööstusteeringumis töötas, ja seda juhtis selleaegne põllutööstusteeringum. Ja nüüd tahate jälle käsipanga selle ministri käsitada anda, kes võibolla rukkiussi-talusid looma hakkab. Sellepärast niisuguste summade andmistega ei saa nõus olla, see kord ei kõlba kuskile.

Niisugust pretsedenti Riigikogu luua ei või.

A. Kärner (stp): Rkl. Veiler kõneles Saare maavalitsuse ettepanekust Jaagurahu silla ehitamise kaitsemise asjas. Ma loen Riigikogu liikmetele ette selle maavalitsuse kirja, mis järgmine: „Riigikogu liikmetel on väga hästi teada, et Saaremaa ja mandri vahel puudub talvel ühendus, mis võimaldaks kaupade ja reisijate vedu nimetamisvääriksel hulgal. Hea on, kui postiühendus jõutakse korras hoida, reisijad saagu üle jää, kuidas keegi oskab. Jättes kõrvale postiveo küsimuse, mille edasitoimetamiseks kuidagi ikkagi abinõusid leitakse, julgeme Riigikogu eelarvekomisjoni tähelepanu juhtida sellele, et praegune ebanormaalne seisukord, kus umbes 5 kuud Saaremaalt mandrile või ümberpöörduvalt kaupu saata ei saa, kui mitte arvata vedu üle merejää Haapsallu ja sealt Saaremaale, millise tee keskmine pikkus 150 kilomeetrit välja teeb, Saaremaa rahvamajandusele väga halvavalt mõjub. Suurel hulgal kaupade sisseostmine sügisel on praegusel krediitdivaesel ajal kaunis raske, ja kuigi sellest raskusest üle saadakse, siis tõstab see omakord hindu, mis jällegi kehval Saaremaa rahval välja maksta tuleb.

Teisest küljest lähevad Saaremaalt välja veetavate kaupade, eeskätt põllu- ja karjasaaduste väljaveokulud niivõrt suureks, et müügist saadav hind kulused katta ei suuda, mille tagajärjel saaduste valmistamine üldiselt halvatud seisukorras püsib, talvel aga eriti suigub. Pikemalt transpordi võimaluse puudumise halvavatest tagajärgedest rahvamajandusele oleks asjata kirjeldada, sest see küsimus on küllalt selge. On ainult küsimus, kuidas asja parandada.

Kui a/s. „Eesti Marmor“ Kihelkonnale — Jaagurahule sadamat ehitama hakkas, siis tärkas lootus, et viimati ometi talvel laevaühenduse pidamine Jaagurahu kaudu teos-

tamist leiab. Sellest võimalusest on kinni haaranud ka Eesti päästeselts, kes kavatseb Tallinna-Jaagurahu liinil kauba- ja reisijate-laevad käima panna. Kuna aga praegune a/s. „Eesti Marmor“ sadamasild ei võimalda selle tarvitamist reisijate ja kaupade liikumiseks, sest see on nii kitsas, et sellele vaevalt mahub üks paar väljaraudtee rööpaid, siis tuleks seda laiendada. Silla tamm peaks nii laiaks ehitatama, et peale rööbaste sellel võimaldatud oleks ka hobustel ja jõuvankritel liikuda. Kui teada saime, et a/s. „Eesti Marmor“ riigilt toetust palub sadama ehitamiseks, juhtisime mereasjanduse peavalitsuse tähelepanu sellele, et toetuse andmisel tuleks tingimuseks teha nõue, et Jaagurahu sadam peaks ehitatama nii laiaks, et kaupade- ja reisijatevedu laevani hobustel ja autodel võimaldatud oleks. Mereasjanduse peavalitsus on seda silmas pidanud ja toetuseandmise tingimustesse selle nõudmise üles võtnud. Nii siis lootsime, et lähemal ajal ühenduse pidamises mandriga talvel suurem hõlbustus teostub.

Ühenduses sellega on maavalitsuses eel-tööd käimas, et sadamale juurdeveoteed korda seada, nii et sadama tarvituskõlblikuks saamisega juurdepääs kohe ka korralik ja hea oleks.

Nüüd kuuleme aga, et eelarve-komisjoni alamkomisjon lisaelarvest kustutanud kõik summad, mis ülemalnimetatud sadamaehituse toetamiseks ja juurdeveotee kordaseadmiseks ette nähtud. See mõjus otse kui hiiopisõnum. Jälle mitte midagi paremust ega edu sellel alal.

Maavalitsus ei pea sündsaks siinkohal kõneleda sellest, kas a/s. „Eesti Marmorile“ toetust või toetuselaenu anda tuleks, ta tunneb aga enese kohustatud olema igas kohas ja igal ajal samme astuma ja palvet avaldama, et laevaühenduse pidamiseks talvel võimalused loodaks. Üks neist võimalustest oleks Jaagurahu sadamasilla laiendamine. Kuidas seda teostada, see oleneb juba keskasutusest. Sellepärast leian, et minu ettepanek on põhjendatud ja minu poolt esitatud sooviavaldus peaks Riigikogu poolt vastuvõtmist leidma. Võibolla, et rkl. Teetsov'i ettepanek kulude katmise osas läbi ei lähe, siis teen ettepaneku, et tulude osa suurendataks ja nimelt: riigi monopolid, peatükk XII piirituse ja denaturaadi müük — suurendada 35.000 krooni võrra.

Rahaminister **A. Oinas** (fakt. märk.): Ma pean tarvilikuks rkl. Tonkman'i seletuse puhul teatada, et ma sugugi ei olnud sellel seisukohal, et valitsusel peavad täiesti lahitud käed olema, et ta ei tarvitseks parla-

mentide mingisuguseid kalkulatsioone ja kavu esitada. Sarnasest seisukohast olen kaugel. Ma rääkisin, et ei saa nimekirja, mis komisjonile esitati, võtta kui seaduse teksti, millest ei või olla mingisuguseid kõrvalekaldumisi, vaid selles nimekirjas võib teatavaid ümberpaigutusi ette võtta, kui selleks vajadus tekib. (K. Tonkman, põl: Teie tahate Narva jõkke visata.) Nimekiri kanti komisjonis ette ja ei saa öelda, et valitsusel üldse kalkulatsioone ja kavu ei ole. (K. Tonkman, põl: Mina võtan oma sõnad tagasi, näidake kalkulatsioonid!) Teedeminister, kui ta sõna võtab lähemal ajal, ehk esitab kalkulatsioonid ja annab vastava seletuse Narva muuli ehitamise kohta.

Teedeminister **O. Köster**: Lugupeetud Riigikogu liikmed! See kallaletung, mis rkl. härra Tonkman, tema omapärasusega mulle kui endisele põllutööministrile tegi, on ju vana asi, ikka vana rada, alati vanad ütelused, sõnad, vanad punktid ja komad, midagi uut selles ei ole, ja sellepärast tema ütelused mind sugugi rööpast välja ei vii ning ma ei tunne, et need ütelused minu kohta oleksid õiglased. Härra Tonkman rääkis mingisugusest käsipangast, ta rääkis vist põllutööministriumini maakorralduse ja metsade peavalitsuse operatsiooni fondist. Eile põllutööminister Soonberg andis pikemalt seletust, mis alusel need summad tarvitatakse, missuguses korras ja kelle juhtnööridel, ning näitas, et talituseviis siin ja summade tarvitamine on täiesti õige ja seadusepärane.

Need summad on Riigikogule teada olnud ja on Riigikogu eelarve lisades figureerinud. Nii et see ei ole uus küsimus.

Mis puutub härra Tonkman'i ütelusse, et metsadeküsimuses olla niikaugele mindud, et sellest isegi „Grand Marinas“ räägitakse, siis pean tähendama, et mina „Grand Marinas“ käinud ei ole ja ei lähe ka sinna kunagi, et sealt midagi õppida, sest minu arvates pole „Grand Marina“ koht, kust mina midagi õppida võiksin.

Hädaabitööde kohta, mis kõne all olid rahaasjanduse komisjoni laiendatud koosseisus, tahan öelda niipalju, et hädaabitööd, mis olid kaks, kolm aastat tagasi, on täiesti oma iseloomu poolest muutunud. Kui mõni aasta tagasi anti summased hädaabitöödeks, siis ei olnud ette näha kindlat tööd, anti välja lihtsalt teatud summad ja nende summade tarvitamise tulemused ei olnud niisugused nagu nad peaksid olema.

Viimastel aastatel aga on need tööd kandnud produktiivse töö iseloomu. Vabariigi Valitsuse täiendus-ettepanekus on üles võetud

täiesti produktiivsed tööd. Muidugi võib juhtuda, et peale nende tööde võivad tulla hädalisemad ja rohkem tarvilikumad tööd ja sarnasel juhtumisel ei saa sellest nimekirjast kinni pidada, vaid tuleb arvesse võtta veel hädalisemaid kohti, ning tööd sinna juhtida. Olukorras, mis Vabariigi Valitsusel praegu ette näha, peatus ta selle nimekirja juures ja saab selle järele käima.

Rahaasjanduse komisjoni laiendatud koosseisus käsitati Narva-Jõesuu muuli ehitamise küsimust. Selle jaoks on ette nähtud umbes 1½ miljonit senti, mille eest saab ehitada muuli umbes 40 meetrit. Muuli ehitamise ülesanne ei ole ainult see, et see takistaks Narvajõe täitumist liivaga, mida iga aasta peab puhastama ja mille peale suuri summasid tuleb välja anda, vaid ka kalda kindlustamine. Nagu teie mäletate, oli seal omalajal kaldauhtumise tõttu palju maju merde langenud. Praegu kestab see kaldauhtumine edasi ja võib ka tuletorni, mis kalda lähedal asub, ära uhtuda. Kui meie ehitame väiksegi tammi, siis vee uhtumine viib liiva tammini ja kaldauhtumise asemel tassib veevool liiva tammi taha ja teeb kaldatäitumise tööd, ning selle tagajärjel pannakse seisma edaspidine kaldauhtumine. See kindlustaks kallast ja ühtlasi ka tuletorni. Summa, mis Narva-Jõesuus välja antakse, on täiesti otstarbekohaselt kulutatud summa.

A. Laur (as): Mina teeksin mõned äremärkused rkl. Tonkman'i kõne kohta. Kõigepealt tähendas härra Tonkman, et praeguses külmetushoones leiduvat küllalt ruumi või paigutamiseks. See on päris õige. Praegu on seal niivõrt palju ruumi, et sellel ja järgmistel aastatel võib võid sinna paigutada. Kuid asi on ka kindel, et meie külmetusmaja ei saa valmis ühe või kahe aastaga. See võtab kauemat aega, ja sellepärast on tarvis tööga algust teha. Praegu mahutame sinna üksi või, kuna teisi saadusi ei saa sinna paigutada ruumi puuduse tõttu. Ka on seal külmetuskraad niivõrt madal, et ei saa toiduaineid seal kauemat aega hoida, neid tuleb otsekohe turule lasta, mispärast ei saa aga varitseda parajat momenti saaduste turulelaskmiseks, et saaks kõrgemat hinda. Mis puutub nüüd sellele, et hoone minevat 100 miljonit maksta, siis peab tähendama, et hoone üldiselt ehk läheb 80 — 100 miljonit senti maksta.

Kuid selleks otstarbeks, milleks 30.000 krooni tahetakse, on Riigikogu raha andnud juba varemalt 10 miljonit marka. Osa sellest summast tarvitati eeltöödeks, suurem osa jooksis aga kinni, kuid tööga ei jõutud lõpule. Ka Vabariigi Valitsus on omalajal otsustanud

külmetusmaja ehitama hakata, kuid sellele otsusele ei antud käiku. Aga seda Vabariigi Valitsuse otsust ei ole ka keegi tühistanud veel.

Edasi härra Tonkman tähendas, et nemad olevat alati põllumeeste huvide eest väljas olnud. Aga kõige vähem küll siin. Ja kas teie kuskil seda olete olnud, see on alles küsitav. Teile ei ole tähtis, et need huvid kunagi reaalse kuju võtaksid, vaid teile on tähtis see, et saaksite demagoogiat teha. See on teie eesmärk.

Edasi härra Tonkman tähendas, et olevat asutatud mingisugune rukkiussi-talu endise põllutööminister Köstri ajal. Mina pean tähendama, et see rukkiussi-talu on asutatud planeerimise korras. (Naer paremal pool.) Kui see planeerimise kord millegi poolest puudulik peaks olema, siis on selle korra väljatöötamises süüdi ja vastutav mitte üks põllutööminister Köster, vaid ka teie Riigivanem Teemant, kelle ajal see talu asutati. Nii et visates kiviga üht, tabab see kivi ka teist, see on teid endid.

Mis puutub sellesse härra Tonkman'i ütlesse, et metsi olevat laastatud põllutööminister Köstri ajal, ja kui oletadagi, et see tõsi oleks, siis ei ole selles vastutav ja süüdi üks põllutööminister Köster, vaid selle eest on vastutavad samuti härra Teemant ja ka härra Tonkman, sest teie olite ometi see, kes tolas selle politika õigeks pidas. Mitme otsaga mängu teie mängite? Süüdistate siin Köstrit, kuid nuhtlete iseennast. Teie ärge tulge sarnaste süüdistustega välja, milles teie ise süüdi ka olete, milles teid oma vitsad peksavad. (K. Tonkman, põl: „Ka süüdi“ — siis tähendab Teie ikka olete süüdi.) Ma sisuliselt seda küsimust ei puuduta. Teie, härra Tonkman, ei puudutanud küsimust ka sisuliselt, vaid ütlesite ainult, et Köster olevat süüdi. (Vahelhüüe paremalt poolt.) Ma ütlesin, kui oletada seda, kas saate aru või ei. Aga teie tulete niisuguste demagoogiliste väidetega välja, millel alust ega põhja ei ole. See, kas see tõsi on ja kas see nii on või mitte, on hoopis iseküsimus.

K. Tonkman (põl): Lugupeetud Riigikogu liikmed! Peab otse imestama, kuidas rahaminister siin oma esitist põhjendab — „jah on“ ja „ei ole“, ja lõpuks ei ole midagi. Kuulge, härra rahaminister, öelge meile selgel sõnal, palju maksab Narva muul, ja kuidas seda kavatsetakse ehitada. Teie ütlesite, et teedeminister annab seletuse, kuid teedeminister ei andnud. Ma tean, et eelarve-komisjon on Narva muuli ehitamise juba kolm korda tagasi lükanud. Nüüd tahate Teie Narva muuli ehitamise kontrabandina lisa-

eelarves läbi viia. Aga Teie ei julge välja tulla kavadega, sest Teil ei ole kavu olemas, kuipalju see maksab, aga Teie tahate suure summa raha saada ja Narva-Jõesuhte vette sulpsatada, ja selle raha sulpsataja on endine põllutööminister, kes on riigi rahasid küllalt juba sulpsatanud. (Vahelhüüded paremalt: Õige, õige!) Tulge, õelge, palju maksab Narvajõe muul.

M. Martinson (põl): Lugupeetud Riigikogu liikmed! Mina juba tähendasin eelarve-komisjonis seda küsimust üles võttes, kui härra Laur ettepaneku tegi külmetusmaja ehituse eeltöödeks ülesse võtta 30.000 krooni, siis juba esitasin küsimuse, et tehku meie Vabariigi Valitsus teatavaks, mis on tehtud nende summadega, mis seni antud külmetusmaja ehituse eeltööde tegemiseks, ja minu kuulumist mööda olevat aktide virn küll arssina paksune, aga nende tulemus olla null. Kontrolljaama summadest on antud minu teades 2,5 miljonit, on saadetud inimene välismaale külmetusasjandust õppima. See inimene on riigi teenistusest juba lahkunud, kuid sai riigi summadega end välismaal edasi arendada. Nii näeme, et inimesed on ära läinud, summad kulutatud, sadamapinda uuritud ja puuritud, palke on kohale veetud, lõpuks virn akte kokku seatud ja kõige selle lõputulemus on null.

Mina ei eita sugugi, et kord aeg tuleb, mil meil külmetusmaju tarvis on, aga kas praegu see õige aeg on jõudnud kätte, see on alles küsitav. (A. Laur, as: Just praegu.) Kui vaatame, kuidas on mujal maades, siis näeme, et kui on paigutatud ettevõtetesse erakapitale, siis ei lähe riik oma summasid matma vastavatesse asutustesse hädalise tarviduseta. Ja meie teame, meil on erakülmetusmaju olemas, mis paistavad teile, koondusemeestele, olema pinnaks silmas, aga meil on need erakülmetusmajad siiski olemas, ja kui küsida, kas need on üle koormatud, siis selgub, et ei ole. Kapital seisab nende all ja nende sisse ei ole kaupa panna, ja nüüd tahab veel riik tulla ja panna omad summad kinni sarnaste asutuste alla, mille järele tarvidust ei ole. (Vahelhüüde paremalt poolt: Rikas riik!) Vaadake, sellega ei saa meie päri olla, et tullakse küsima summasid, nõutakse 3 miljonit senti, põhjendamata, kuhu see läheb. Kui summasid tahate saada, siis tuleb nende vajadust ka põhjendada. Aga seda ei ole tehtud. Ei arvata heaks Riigikogu informeerida selle üle, kuidas need summad ära kasutatakse. Lugu on isegi veel hullem: siin ei tule üksi praegune valitsus põhjendamatu summade nõudmisega, vaid kui kellelgi Riigi-

kogu liikmel tuleb meelde esineda sarnase nõudmisega, siis kiidab valitsus selle heaks. Seda võib ainult niisugune kirju valitsus teha, kelle pea on punane ja saba niisugune nagu öeldakse.

Praegune härra rahaminister oli omalajal rahaasjanduse komisjoni liikmena kõige täpsem nõudja. Teie teate väga hästi, kuidas praegune rahaminister, olles rahaasjanduse komisjoni liige, oskas igast tähesabast kinni võtta ja iga vähemagi summa kohta seletust pärida mitte üksi aruandjatelt, vaid ka teistelt, et mispärast üks või teine täht sedapidi viltu on ja mitte teistpidi. Kui nüüd härrad on valitsuses olles oma põhimõtted ümber muutnud, kas nad ei oleks siis nii lahked ja seletaks, mis põhjustel nad oma vaateid valitsuse troonile pääsedes on muutnud.

O. Pukk (põl): Sadamaehitamise vastu ei ole keegi põhimõttelikult rääkinud, ometi ei taheta sinna raha anda. Aga ei rahaminister ega keegi teine pole põhjendanud, milleks seda raha mujale vaja läheb. Ükski Riigikogu liige ei ole põhjendanud mingisuguste andmetega seda vajadust, mispärast külmetushoonet tarvis. Seda ei teinud ka rkl. Laur. Ta sõnadest selgub, et sellel külmetushoonel ei ole muidprodukte külmetada, kui ainult Saaremaa sadam, mis paratamatult edasi sünnib, kui raha ei anta. Sellelt seisukohalt välja minnes mõistan hukka härra Lauri ettepaneku. Ta tahab ka edaspidi jätta Saaremaa ühenduseta ning sadam külmale kätte. See on ta ainus põhjendus.

Põllutööminister **K. Soonberg**: Lugupeetud Riigikogu liikmed! Siin on nõutud seisukohta valitsuselt, mispärast ta on ühinenud selle ettepanekuga, mis rahaasjanduse komisjonis tehti, nimelt külmetusmaja eeltöödeks lubada 30.000 krooni. Külmetusmaja küsimus on vana küsimus ja kaua päevakorral olnud. Need, kes praegu külmetusmaja ehitamist arvustavad, on omalajal rõhutanud, et kui meie tahame järjekindlalt ja hästi oma põllusaaduste ekspordi korraldada, siis seisame külmetusmaja ehitamise tarviduse ees. Tänapäeval on sealpool meelt muudetud, ja ma ei taha siin ette tooma hakata, miks see on sündinud. Ma tooksin ainult põhjused, miks Vabariigi Valitsus asub seisukohal, et külmetusmaja ehitamiseks raha lubada. Meie praeguse jahutushoone pind on ligi 1.500 ruutmeetrit. On mõnelt poolt arvatud, et võiksime praeguse jahutushoone pinda suurendada 2000 ruutmeetriks, kuid teiselt poolt on plaani järgi näha, et meie üle 1500 ruutmeetri seda vaevalt viia võime. Peale selle on erakülmetus-

maja, mida rkl. Martinson tähendas, selle pind on 151 ruutmeetrit. Nii oleks meil praegu 1500—1600 ruutmeetrit külmetuspinda ja selleks otstarbeks olevate seinte vahele rohkem külmetusruume ehitada ei saa. See külmetuspind suudab rahuldada vaevalt või eksporti. Käesoleval suvel või elavatel väljaveokuudel kasutati 90% sellest pinnast. Muidugi, kui tullakse ja öeldakse, et praegu külmetusmaja on pooltühi, siis ei saa selle vastu vaielda. On ju loomulik, et talvekuudel või kvantiteet on väike. Meie peame ikkagi arvestama suvekuudega, mil või väljavedu elav, ja et nimelt neil aegadel võitunnid uksetaha ei jääks. Peab garanteeritud olema seisukord, et või külmetusmaja ära mahuks.

Siis teised meie põllumajanduslikud saadused, mis vajavad külmetusruumi, nimelt munad ja liha. Need on seniajani päris ilma külmetusruumita. Ei ole kellelgi saladus, et viimasel ajal meie munad on läinud Riia kaudu välisturule. See on olukord, mis neid, kes põllumajanduse huvide eest hoolitseda tahavad ja kes nende huvide valvele on pandud, niisuguste asjaolude peale külmalt vaadata ei luba.

Kui täna võtame 3 miljonit eelarvesse, siis ei ole veel sellega öeldud, et külmetusmaja kevadeks valmis saab. Ehitamine nõuab kaks—kolm aastat aega, ja teate isegi, et põllusaaduste eksport meil järjest aasta-aastalt kasvab. (K. Tonkman, põl: Teie räägite, kui kaua see või seal külmetusmajas peab seisma. Meil peaks või väljavedu korraldatama, et see sinna seisma ei jääks.) Ka seda on vaja korraldada, kuid peame rehkendama, et normaalsetes oludes või 10 päeva külmetusmajas seisab. (K. Tonkman, põl: See ei ole tarvilik.) Või seisab külmetusmajas keskmiselt 10 päeva. (K. Tonkman, põl: Ei ole tarvis.) Seda ei oleks tarvis, kui oleks tihe ühendus välismaaga, seda aga ei ole ja sellepärast on tarvis, et oleksid või hoiuks ruumid olemas. (K. Tonkman, põl: See ei ole põllukultuuri edendamine, kui teeme suure külmetusmaja ja see seisma jääb, vaid see on edendamine, kui või kohe välja läheb.) Kui Teid asi huvitab, siis võin ma tuua andmeid ja kalkulasioone, mis on esitanud inimene, keda Teie peaksite uskuma, ja keda usun ka mina, see on üks meie suurema viiari direktor. Meil on sel aastal eksporteerida umbes 220 tuhat tunni võid. Kui vaadelda külmetusmaja mahtu võrreldes või ekspordiga, siis näeme, et vana külmetusmaja pinda on suurendatud 50% võrra ja see on sündinud umbes viimase 3 aasta jooksul. Kui meie täna külmetusmaja ehitamiseks krediidi eelarvesse võtame, siis

2—3 aasta pärast võiksime loota, et meil uus külmetusmaja olemas oleks. Aga kas suudetakse vanu ruume veel tarvilikult suurendada, seda ma küll ei usu. Kuidas külmetusmaja ehitada, selle kohta on mul kavatsus esitada Vabariigi Valitsusele ja — kui Vabariigi Valitsus minuga ühineb — Riigikogule vastav seaduseelnõu, ja siis oleks meil võimalus sellest küsimusest pikemalt kõneleda. (K. Tonkman, põl: Tähendab, ikkagi enneaegne nõudmine.) Meil on tarvis teha eeltöid, sest meie ei saa ilma plaanita ehitamist välja pakkuda. (K. Tonkman, põl: Aga kolme miljonilised plaanid, need on küll suurepäralsed.) Kui meie külmetusmaja ehitame, see on suur ehitus, tulevad tingimata head plaanid muretseda. (Vahelhüüe K. Tonkman'i, põl poolt.) Ma olen ainult üht näinud, kui Teil rohkem on, siis võtate ehk võistlusest osa, saate auhinna... (K. Tonkman, põl: See auhind teeb mulle vähe au, mis Teie annate.) Ega siis ei maksa esineda.

Neil põhjustel arvan, et meie seda krediiti kustutada ei võiks.

J. Teemant (põl): Lugupeetud Riigikogu liikmed! Ma saan aru, kui valitsus tuleb teatud nõudmisega, siis peab arvama, et tal ka oma tegevuseks plaanid ja kavad on. Aga praegu on üsna teine seisukord. Selgub, et valitsus ise ei ole tulnud selle ettepanekuga, see ettepanek on kõrvalt tulnud. Koonduslane härra Laur on tulnud selle ettepanekuga komisjonis, ja see on tema ettepanek. Väga rõõmustav, et meil sarnaseid Riigikogu liikmeid on, kes ei pane oma tulukest katte alla, vaid lasevad seda valgustada. Ja siin valgustab ta valitsuse esindajat, nii et see alles pärast seda targaks saab, kui härra Laur oma ettepanekuga tulnud. Kui asi nii on, et põllutöoministril mingisuguseid kavatsusi ei ole, siis teisel poolt ei selgu küll härra Lauri kõnest, mis ta mees mõlkus, kui ta kõneles. See, mis ta täna ette kandis, ajas asja veel enam sassi, kui see oli. Ma saan aru, kui tullakse nõudmisega ja leitakse, et on tarvilik 100 miljonit anda, siis anname 100 miljonit. Praegu on aga sarnane seisukord, et valitsus ei ole selle ettepanekuga tulnud. (Vahelhüüe keskelt) Minu härrad, see on härra Lauri tarkus. Selgub, et kui meie kuuleme midagi põllutöoministri suust, siis on see ainult selle kordamine, mida rääkis härra Laur. 3 miljoniga midagi teha ei saa. Kui tahetakse tõsiselt midagi ette võtta, siis peavad selleks suuremad summad olema ja peavad ka sellekohased kavad olema. Põllutöoministri ütles: „Andke raha, meie hakkame siis mõtlema“.

Peaks küll aga nii olema, et enne tuleb mõelda ja alles siis tulla raha nõudma. Sellelt seisukohalt välja minnes, et meie midagi kindlat ei tea, mis tahetakse, ja et valitsusel ei ole veel selge asja seisukord, vaid öeldakse ainult andke raha, siis hakkame meie alles mõtlema, ja silmas pidades praegust tõsist ajajärku, arvan mina, et meie peame tõsiselt selle ettepaneku tagasi lükkama. Räägitakse ju praegu sellest, mis ilmtingimata tarvilik. (Vahelehuüed.) 3 miljoniga külmetusmaja ehitada ei saa. Kui räägitakse eeltöödest ja kavadest, siis pean ma ütleva, mul on võimalus olnud omal ajal nende kavatsustega tutvuneda, ja tean, kuidas põllutöoministeerium pidas palgalise eriametniku, ning nüüd kuulen, et ka see härra seal ära läinud, ainuke inimene, kes välismaal käis ja ennast ette valmistas, ning nüüd kuulen, et seda inimest seal ka enam ei ole. Kui põllutööminister ütleb, et ta võib tegutseda hakata, kui ta 3 miljonit saab, siis sellega mina küll päri olla ei saa. (J. Voiman, stp: Kas parem on 3 miljoniga mõne härra vekslid kinni maksta?) Mina ei tea, kelle vekslid praegu tarvis on välja maksta ja kelle eest praegune valitsus maksta tahab. (J. Voiman, stp: Mõnele on ikka makstud.) Mina ei ole kellelegi maksnud, kuid tulge avalikult küsimistega, küll mina siis vastan. Nende asjadega ei saa praegu siin välja tulla. Tähtis on see, mis ütles härra põllutöominister. Tema ütles, et vaadake, eelmisel suvel oli sarnane olukord, kus külmetusmajast 90% ruumi oli täidetud, kuid praegu seda ei ole, on isegi tühje ruume. Ärgu unustatagu, et tänava on tegemist ikalduseaastaga. Kui ettepanek tehti, et need kolm miljonit ikalduskannatajaile antakse, siis peaks selle nõudmise küll esimeses järjekorras täitma. Ikaldus on meil tõesti olemas, ja kui sarnasel olukorral esimese järgu elutarviliku ei saa rahuldada, siin ei ole juttu ei võist ega muust, vaid sellest, kuidas inimesed üldse üle elada saaksid, siis ärge imestage, kui rahulolematust kasvab.

On tehtud suuri kulusid ümberehitamisel, mille tõttu praegust maja võiksime meie veel tarvitada. Mõni aasta võiksime veel rahuliku südamega kasutada seda maja, mille rentinud põllutöoministeerium. Sisulikult on see asi aga kõik põllutöoministeeriumi käes. (Põllutöominister K. Soonberg: Mitu aastat rahuldab Teid praegune külmetusmaja?) Minu arvates kolm aastat. (Vahelehuüe keskelt.) Võibolla, et Teil on võimalus ette näha, kuidas meil kolme aasta jooksul asjad kujunevad. Praegusel ajal, kui teie suurema summa annate, — andke, aga ärge unustage, et need väljaminekud lähe-

vad kaduma, ja teie peate sellega arvestama, et ka need summad, mis põllutöoministeerium ja teised on lepingu alusel sisse pannud, kaduma lähevad. Kolme miljoniga küll midagi peale ei saa hakata. Sellest seisukohast välja minnes on selge, et tehtud ettepanek on alusetu, seda rohkem, et põllutöoministeerium ise ei ole tulnud selle ettepanekuga. Kui tarvidus selle järele oleks suur olnud, siis oleks härra põllutööminister selle ettepanekuga tulnud.

Siin on mingisugune teine põhjus, miks vastu võeti härra Lauri ettepanek. Mina arvan, härra minister, Teie olete riigi huvide valvel. Kui siin midagi tõsist oleks olnud, siis oleksite Teie selle ettepanekuga komisjoni tulnud. Teie ei kaitse praegu valitsuse seisukohta, vaid üht mõtet, mida kõrvalt saanud olete. See on tõendus selleks, et tarvidust ei ole praegu uue külmetushoone järele, ja sellepärast arvan mina, et meil ei maksa tingimata sellest kinni pidada, mis üks Riigikogu liige arvanud. Tuleme omal ajal tõsiselt ettetoodud küsimuse juurde tagasi, kaalume ja otsustame seda siis, nii kuidas aeg ja olud lubavad. Aga kuidagi ei või asju nii lahendada, et keegi võtab pähe ühe mõtte, näiteks räägib uuest külmetusmajast, ja minister on kohe päri. Mina arvan, et kui üks asi on ministri arvamise järgi tarvilik, ta põhjendab seda ise. Siin ei ole aga mingit kava ette toodud selleks, mis teha selle kolme miljoniga. Sellepärast arvan mina, et minister ise sellega päri on, et see ettepanek tagasi võetaks, vähemalt et ta nõus on, et Riigikogu selle ettepaneku tagasi lükkab. (A. Laur, as: Palju „Estonia“ maksab Teile selle eest?) Mis Teie räägite „Estoniast“. Teie olete ainult kuulnud, et üks „Estonia“ olemas on, Teil on ehk tarvis kõrvalt midagi saada, meil seda tarvis ei ole, meie teenime ise niipalju, kui meile tarvis on.

A. Anderkopp (töer): Austatud Riigikogu liikmed! Iseenesest külm asi, aga paljaks kipub käes ja sellepärast, et asja kohta omasuguste motiividega on välja tulnud just lugupeetud viimase kõneleja poolt, mis ennast kuidagi kaitsta ei lase ja mis tunduvad rohkem kui õnnetud.

Sellepärast pidasin mina oma kohuseks asjaoludele tähelepanu juhtida, mis käesoleva küsimuse otsustamisel tähtsad võiksid olla. Mina küsisin kohal asjatundjate arvamist, kes selle küsimusega kursis on, ja kes tunnevad olusid ka teistes Balti riikides, ja need ütlevad, et kui meie lähemal ajal oma külmetusmajale ei mõtle, siis meie mitte ainult praegusest raskest olukorrast ei pääse, vaid veel raskemasse olukorda satume. Öeldakse, et

juba praegu meie munad, mis ühe suurema osa meie väljaveoainetest moodustavad, külmetusmaja puudumise tõttu Tallinnast läbi ei käi, vaid Riias. Kas see siis meie huviks peaks olema, et meie munad Riias läbi peavad käima? Ma ei saa aru, mis põhjus on härra Teemandil ja teistel kaitsma tulla, et meie kaubad peaksid läbi Riia minema? Kas veel küllalt ei ole, et Eesti lina ja muud mitmed saadused veetakse Riia sadama kaudu, nüüd tullakse ja avaldatakse seisukoht, et teised kaubad peavad ka minema üle Riia.

Peale selle peetagu ka oma seisukohtadest kinni. Täna öeldi, et valitsus ei olevat seda küsimust otsustanud, ja kuidas saavat niisugune kord olla, et Riigikogus on ettepanek tehtud ja tahetakse see ka vastu võtta, ilma et valitsus seda ettepanekut oleks teinud või vähemalt seda otsustanud. Austatud härra Teemant, mõni minut tagasi oli ometi põllumeestekogude rühma liige härra Teetsov see, kes tegi ettepaneku, mida valitsus koguni vastu ei võtnud, kuid mille poolt Teie häälendasite. (Vahelhüüe paremalt poolt.) See ei olnud praegu, vaid mõni aeg tagasi, nimelt Saaremaal okastraadi tarvidus, mis sisuliselt ka päris õige oli. Te mäletate väga hästi, kelle valitsuse ajal see oli, siis olid Teie inimesed ka selles. Siis tegi härra Teetsov samuti ettepaneku, mis valitsuses ei olnud otsustatud, siis ei olnud midagi lahti, nüüd, täna on aga kõik lõhki. (J. Teemant, põl: Missuguse järelduse Teie sellest teete?) Selle, et see kord, mille Teie praegu hukka mõistate, Teie enda poolt on heaks kiidetud. Embakumba tuleb Teil valida kahest või mitte kumbagi, aga mõlemad korraga: see, mis meie teeme, on õige, mis Teie — see ei kõlba, — seda ei saa olla. (Vahelhüüe paremalt poolt: Okastraat ja külmetusmaja!) Tuleme siis nüüd selle juurde, kas on Teil tähtsam Saaremaale okastraat või kogu Eestile külmetusmaja. (K. Tonkman, põl: Mis okastraat see on, ei ole aimugi sellest.) Teie võiksite Jänedas asja vahepeal vaadata. (Vahelhüüe K. Tonkman'i, põl poolt.) Niipalju võiksite siiski kuulata, härra Tonkman, ja Teil peaks üldse rohkem austust olema Riigikogu liikmete vastu, et kui kõneleja, kes vast nii hea ei ole, kui võibolla mõni teie ridadest, kõnetooli asub, et siis kogu rühm ei võtaks tema üle naerda, nagu Teie seda tegite ühe asunikku rühma tegelase kõne puhul — see ei ole auks Riigikogule, ja see ei ole auks ka põllumeeste esindajatele. (K. Tonkman, põl: Just sedasama, mis teie meiega teete.) Meie ei ole teile midagi teinud sellesarnast. (K. Tonkman, põl: Teie ei ole meie noomija.) Ja Teie mulle mitte

etteheitja. Põllumeeste esindaja tähendas, et meil on terve rida teisi palavaid ülesandeid, millepärast külmetusmaja krediit peaks jääma kõrvale, ja tähendas ka, et meil on tänava ikalduseaasta — antagu sinna. Teile, härra Teemant, kui valitsuse juhile tuleb meelde, et meil läinud aastal Põhja-Eestis oli ka ikaldus, ja kui meie rühma esindajad siis Teie juurde tulid toetuseandmise üle kõnelema, siis oli Teie vastus lihtne — vili on isegi parem kui enne. Siis, kui läinud aastal terved vallad kannatasid, siis ei olnud see ikalduseaasta. (Vahelhüüe J. Teemandi, põl poolt.) Kas mina olen tulnud ütleva, et meil tänava kerge on? Ma olen öelnud, et meil tänava raske on ja ka läinud aastal raske oli. Teie olite see, kes ütles läinud aastal ei ole raske olnud ja abiandmine asjatu. Nüüd kõnelete aga hooga ikaldusest!

Härra Teemandi teine motiiv külmetusmaja vastu on see, et olevat parem seda raha mujale kasutada, ja kui küsida — kuhu siis, siis on põllumeeste rühma ettepanek — Saaremaale anda. Austatud härrad Riigikogu liikmed! Nüüd on minu kord öelda, et ma enam midagi aru ei saa! Saaremaa on üks osa meie kodumaast, sinna tahetakse raha anda, aga kus näeme, et terve maa kisendab selle järele, sinna anda ei ole. (J. Teemant, põl: Kas Teie siis kolme miljoniga ehitate külmetusmaja?) Selle juurde tulen ma ka. Ja kui võrdlema hakkame külmetusmaja ja Saaremaa sadama toetuse küsimust, siis peame ütleva, et laevad omalajal küllaldaselt sadamatesse mahtusid. Meil ei ole praegu laeva tonnaash suurem kui enne söda, nii et öelda ei saa — nüüd on kõik lõhki, ei ole kohta, kuhu laevu mahutada. Kust siis tulevad need laevad lähemate aastate jooksul, et neid enam kuskile mahutada ei saa? (K. Tonkman, põl: Kuidas Saaremaa oma põllumajanduse produktid välja saadab?) Tehke siis ettepanek, et ka Saaremaale krediiti määrata, võibolla Riigikogu ehk võtab vastu, kuid ärge takistage ülemaalse tähtsusega külmetusmaja ehitamist.

Järgmine põhjus, miks seda küsimust praegu kaaluda ei saavat, olla see, et miks seda ennem ei ole tehtud. Kui seda enne ei ole tehtud, siis ei tähenda see, et seda nüüd ei ole tarvis teha. (J. Teemant, põl: Tarvidust ei ole selleks.) Teie ütlesite praegu ise, et kolme aasta pärast on tarvis. Teie ometi teate, et ühtki korralikku ehitust ühe aastaga üles ei ehitata. Kui nüüd eeltööde krediit määratakse, on võimalik tuleval aastal ehitama hakata, jääb võimalus kaks aastat ehitada ja siis ongi need kolm aastat möödas, järelikult summa ülesvõtmise tarvidus on praegu otsekohe olemas. Pealegi ei ole see

küsimus uus. Ka see etteheide, et seda enne kaalutud ei ole, ei lase end põhjendada. Juba 1925. a. võeti sellekohane krediit vastu, ja härra Teemant, Teie valitsuse ajal jooksis see summa kinni, sest ei pandud rõhku sellele, et summa ära oleks kasutatud. Mispärast nüüd eriti teie rühma poolt siin vastu räägitakse?

Viimase etteheite asjas, mispärast põllutöominister ei ole enim tulnud ettepanekuga ja mispärast ta alles nüüd tuleb, on küsimus väga lihtne. Ei olnud veel uut valitsust, kui härra Laur oma ettepaneku komisjonis tegi. Niipea kui uus valitsus ametisse kutsusti, kaalus ta rkl. Lauri ettepanekus puudutatud küsimust ja võttis selle kohta seisukoha. Mispärast teie siis nüüd valitsusele etteheiteid teete? Valitsus on oma parema tahtmise ja võimise järgi teinud. Siin ei ole tegemist mingisuguste summade äravõtmisega ikalduse-summadest. Ma saan aru teie seisukohast siis, kui teeksite ettepaneku, kõnealolev summa anda ikaldusekahjude katteks. Teie seda ei tee, vaid teie tahate summa määrata ainult ühele maakonnale. Kõigil seni ettetoodud motiividel ei leia ma ühtki alust selleks, et see summa ei tuleks üles võtta, nagu ka seda, et valitsus oleks vildakult talitanud, või et eelarve-komisjon poleks küllalt otstarbekohaselt asja otsustanud. Kõik toodud vastuväited räägivad selle poolt, et see krediit tuleb tingimata eelarvesse võtta.

O. Gustavson (stp): Härra Teemant katsus tõendada, nagu oleks riikliku külmetusmaja ehitamine sootuks uus asi ja nagu ei oleks see üles võetud valitsuse poolt pikkade kaalumiste tagajärjel, vaid juhuslikult ühe Riigikogu liikme poolt. Ma loen tarvilikuks härra Teemandi seletusi natuke õiendada. Varem tuli meil põllutöoministeri alamkomisjonis mitu aastat järgimööda selles asjas vaielda, ja siis olid, härra Teemant, meie osad vahetatud. Kes olid tolal ajal külmetusmaja kaitsjad? Mitte keegi muu kui härra Jürman raius kui rauda selle eest ja tõi ette arvustikulisid andmeid, et on ülim aeg hakata ehitama riiklikku külmetusmaja. Vahe seisis ainult selles, et härra Jürman soovitas ehitada mitte puhtriiklikku külmetusmaja, vaid segakülmetusmaja, kus riigil oleks 49% ja ärimeestel, kes praegu külmetusmaja ehitamise vastu, 51% aktsiatest. Riik oleks andnud omalt poolt maksimaalse summa, millise juures juhtimisohjad oleksid võinud jääda eraaktiivse omanikkude kätte. Peaküsimuseks oli see, kes jääb peremeheks. Peatähtsus ei seisnud selles, kas külmetusmaja tarvis või mitte, vaid kes on külmetusmajas peremees. Tolal ajal

arvasid põllumehed, et segakülmetusmaja on hädasti tarvis ehitama hakata, sest siis lootsid nad jämeda otsa maja juhtimises oma kätte jätta. Nüüd, kus riik peremeheks, on põllumehed vastu. Härra Teemant, ma arvan, et nii kergesti ei saa tõekspidamisi revideerida. (J. Teemandi, põl vahelhüüe.) Riigikogu oli siis see, kes härrade põllumeeste poolt soojalt soovitatud kombinatsiooni tagasi lükkas ning otsustas eitavalt, et segakülmetushoonet ehitada ei või. (Hulgalised vahelhüüded paremalt poolt.) Siis oli see küsimus selkujul likvideeritud. Pärast seda kerkis küsimus uuesti üles. Härra Teemant, võin Teile öelda, et igal aastal oleme põllutöoministeriumi eelarve alamkomisjonis riigi külmetushoone ehitamise küsimust kaalunud. Härra Teemandile eriti tohiks need asjad lähemalt tuttavad olla. Just sel ajal, kui Teie Riigivanem olite, (J. Teemant, põl: Tean seda.) võeti põllutöoministeriumis uuesti tõsiselt üles kavatsus, hakata tegema celtöid riikliku külmetushoone ehitamiseks. Just siis korraldati Riigivanemale kurbnaljakas külaskäik külmetusmajja, mis oli ette võetud selleks, et riikliku külmetushoone mõtet maha matta. Külmetushoones oli sellest kõrgest külaskäigust ette teada ja masinatele pandi seal viimne aur peale. Kolm päeva pärast mainitud külaskäiku hakkasid masinad streikima, sest nad töötasid külastamise puhul üle. Ometi ei suudetud selle külaskäigu puhul rohkem temperatuuri alla suruda kui -1° . Külaskäigu puhul tekkis sarnane koomiline moment, kus toodi paberid ja päevaraamatud ette, kust selgus, et ühel päeval oli külmetusmaja 8° mitte alla, vaid üle nulli. Sarnane temperatuur ei tuleta enam sugugi meelde külmetushoone temperatuuri. Kui Riigivanem küsis, millega seda seletada, siis öeldi talle: mis teha — suvel tuuakse maalt palavat võid sisse, ja see kihutab temperatuuri üles. Härra Teemant, Teie veendusite tol puhul arvatavasti isegi, et riikliku külmetusmaja hoone ehitamise vastu ei saa olla, vaid et see hoone on tingimata tarvilik. Külmetusmaja monopol on praegu kogumeestele nende tähtsam sissetulekuallikas. Võtke tänapäev see allikas ära, ja — põllumeeste kogud on kohe kuival. Härra Teemant, Teie ei tõstnud oma häält seepärast, et riigi huvid kannataksid, vaid seepärast, et kogudel kitsas käes. Ma arvan, Eesti riik on suurem kui põllumeeste kogud. Eesti riik ei alga põllumeestega ega lõpe ka nendega. (J. Teemant, põl: Algab ja lõpeb ka.)

Ma saaksin härra Teemandi väitest aru siis, kui põllumehed tõepoolest siamaani oleksid ajanud riiklikku politikat. Aga see

politika, mis Teie olete riigi algusest kuni seniajani teinud, ei ole riiklik politika, vaid kitsa kildkonna taskupolitika. Aga kui kogumeeste ringkonnad siiski tulevad ja kõnelevad Eesti riigi huvidest, siis mõelgem pühakirja sõnadele: Mitte nende sõnadest, vaid nende tegudest peate neid tundma.

M. Martinson (põl): Imelik tunne valdas eelmisi kõnelejaid kuuldes. Tuli meelde rahvasõna, mis vallakoolist saadik kuulnud, nimelt põlevast mütsist kellegi peas. Kõik kõnelejad, kes tähendasid, et põllumeeste kogudel on midagi käest minemas, need kõnelejad tundsid vist omast käest, et neil on midagi tarvis kätte saada, midagi on neil käest minemas. Mulle jäi niisugune mulje, et kuidas võib tulla teist süüdistama, kui ise ei ole midagi sarnast läbi elanud ja tundnud.

Kui härra Anderkopp siin rääkis meie väliskaubandusest munade ja või väljaveo alal, siis ta rääkis kui ajakirjanik, aga mitte kui väljaveo asjatundja. Kui ajakirjanik rääkis ta munaekspordist ja külmetusmaja tarbest. Mis pärast munad Riiga läksid ja kuidas nendega spekulēriti, seda Anderkopp ei tea.

Kui teie tulete ja siin tahate kanamunade väljaveoga põhjendada külmetusmaja tarvidust ja sellega Riigikogu uskuma panna, siis võib niisugust juttu ajada kuskil külakoosolekul, aga mitte siin. Niisuguste eeldustega meie ei saa raha lubada. Mina juba ütlesin, et külmetusmaja on tarvis, selleks on tarvis eeltöid teha, aga kui kellelgi Riigikogu liikmel tuleb mõte pähe, võtame eelarvesse külmetusmaja jaoks summa üles, aga sellejuures ei ole mingisuguseid kalkulatsioone, mis selle summaga teha, ja kui meie teame, et summased on juba selle asja peale kulutatud, ja kui valitsus aru ei anna, mis nende summadega on tehtud, siis ei saa enam teist summat maha visata. Sellega ei ole aga põllumehed eitanud külmetusmaja tarvidust.

See väide, nagu oleks külmetusmaja, mis Tallinna sadamas asub, ainult põllumeeste käes, see ei ole õige, põllutöömisteerium on seal peremees. Ja kui härra Gustavson sõna võttes tähendas, et Jürman olla varem pooldanud külmetusmaja ehitamist, siis on see õige. Sest meie teame, missuguses seisukorras kaks aastat tagasi see külmetusmaja sadamas oli. Aga nüüd on see külmetusmaja renoveeritud, on seda täiendatud, ja ta täidab nüüd meie nõudeid. Kui see töö aga veel ei olnud tehtud, siis oli Jürman'il õigus nõuda uut külmetusmaja. Kui linnaga on leping tehtud ja külmetusmaja korda seatud põllutöömisteeriumi nõusolekul, siis nüüd ei saa enam öelda, et meie täiesti hädas oleme külmetus-

maja suhtes, et ei saa põllumajanduse saadusi suvel alal hoida. Nii et need põhjendused kaaluvad ei ole, et peame just täna lisaeelarvesse võtma selle summa üles. Seda võib korralises eelarves teha, kus võib korralikkude plaanide ja eelarvetega tulla. Aga nüüd tullakse ja nõutakse summa, aga ei anta vastust neile küsimistele, millele Riigikogule vastust tarvis anda ja mille üle seletust on nõutud. Sellepärast pooldame meie külmetusmaja jaoks summa andmist korralises eelarves korraliste kavade ja plaanidega.

Th. Pool (töer): Lugupeetud Riigikogu liikmed! Siin taheti väita, et kõnealolev küsimus olevat juhuslikult üles kerkinud ja selle kohta ei ole kalkulatsioon ega andmeid. Tahtsin mõned faktilised andmed selle kohta ette tuua, et külmetusmaja küsimus on meil juba ligi 10 a. päevakorral olnud. See küsimus tõsteti juba 1920. aastal üles, kus külmetusmaja veel sõjaväe käes oli. Kogu aeg on selle küsimusega asjaomastes ringkondades tegemist tehtud. Mis puutub uude külmetusmajja siis on ka siin kindel seisukoht võetud ja andmed olemas. Möödunud valitsustes on kindel seisukoht võetud, ja käesolev Riigikogu on ka oma sõna selles asjas öelnud. Nimelt on juba 1926. a., see oli härra Jaakson'i valitsuse ajal, peale vastavate plaanide ja eeltööde uurimiste tegemist otsus vastu võetud, et tuleb riigi külmetusmaja ehitada ja selleks tööle asuda. Külmetusmaja ehitamiseks on riigi eelarvesse 10 miljonit Riigikogu poolt vastu võetud. Riigikogu asus ka täiesti kindlale seisukohale, et see ei pea olema ei segaasutus, ega erakontsessiooni alusel ehitatama, nagu taheti, vaid riiklik asutus. Ainult külmetusmaja krediit jooksis härra Teemandi valitsuse ajal kinni.

Uue külmetusmaja tarviduse vastu ei ole üldse vaieldud ei ühelgi nõupidamisel, kus seda küsimust on käsitatud. Küsimus, mida viimastel nõupidamistel on käsitatud, oli selle asukoha küsimus. Seletati, et see asukoht, kuhu esialgu kavatseti külmetusmaja ehitada, ei kõlba. Tehti eeluurimised, taoti postid sisse ja kulutati summased, nii olid ehitamiseks tarvilikud eeltööd tehtud. Aga viimasel nõupidamisel öeldi, et asukoht ei ole õige, et seda tarvis ei ole. Nüüd on sisuliselt ka see küsimus otsustatud. Sadama planeerimiskava on kinnitatud, seal on ette nähtud lõplikult uue külmetusmaja asukoht.

Need andmed näitavad, et külmetusmaja küsimus ei ole sugugi uus, siin on juba eelmine valitsus kindla seisukoha vastu võtnud, mida uus valitsus ei ole muutnud. Teiselt poolt on Riigikogu oma tahte öelnud sellega, et ta võttis 1926. või 1927. aasta eelarvesse

10 miljonit krediiti. Sellega on küsimus sisuliselt ja põhimõttelikult otsustatud. Ei saa öelda, et siin on tegemist uue algatusega. (K. Ast, stp: Härra Pool öelge Teie, kui asjatundja, kas praegu on põllumeeste kogude meestel monopol külmetuse alal?) Mina ei taha... (O. Gustavson, stp: Ta ei taha teist korda kohtu minna.) Kohus on minu selles asjas õigeks tunnustanud. (K. Ast, stp: Aga Teie ei eita ka seda!?) Mina ei taha isiklikke asju puudutada. (J. Sepp, mo: Ja mida tahtakse sellega kätte saada?)

Aruandja **J. Laidoner** (lõpusõna): Kõigile neile vaidlustele ei ole mul kui rahaasjanduse komisjoni aruandjal midagi juurde lisada, sest samad mõtted on kõik juba väljendatud rahaasjanduse komisjoni koosolekul, siin on neid korratud võibolla natuke suurema paatosega, muud midagi. Ainult ühe asja kohta loen tarvilikuks natuke õiendada, see on vaidluste kohta lugupeetud härra rahaministri ja lugupeetud rkl. Veiler'i vahel. See on sellepärast, et rahaasjanduse komisjonile anti veel üks täiendav dokument, kus on üles loetud hädaabitööd, ning pean õigust ütleva, uuesti esitatud hädaabitööde keskel on ikalduseraioonis Võru maavalitsusele määratud 5.500, teised on linnade tööd. Komisjoni nimel võin ühineda komisjoni enamuse poolt vastuvõetud otsusega, see on rahaministri poolt tehtud ettepanekuga.

Juhataja **K. Einbund**: Rkl. Teetsov on oma ettepanekut parandanud: „sadama ehitamiseks“ asemel peab olema „sadama silla ehitamiseks“.

Panen hääletamisele rahaministri ettepanekule. (Hääletatakse.) Nähtava enamusega on ettepanek vastu võetud.

Panen hääletamisele rkl. Teetsov'i ettepaneku, kustutada külmetusmaja ehitamise kulud Kr. 30.000.— (Hääletatakse.) Nähtava enamusega on ettepanek tagasi lükatud.

Panen hääletamisele rkl. Teetsov'i ettepaneku, määrata a/s. „Eesti Marmorile“ Jaagurahu sadama silla ehitamiseks Kr. 35.000.— (Hääletatakse.) Poolt on 32 häält, vastu — 21 häält, seega on ettepanek vastu võetud.

Peale selle on rkl. Kärneri sooviavaldus Jaagurahu sadamasilla jaoks määratud summade väljaandmise kohta. See tuleb hääletamisele III lugemisel.

Aruandja **J. Laidoner**: Seega oleksid riigikeskasutuste erakorralised kulud ühes vastuvõetud parandustega 4.638.033 krooni.

Juhataja **K. Einbund**: (Hääletatakse.) Nähtava enamusega on erakorralised kulud — Riigikeskasutuste kulud — vastu võetud.

B. Operatsiooni fondid.

Rahaministeerium.

Peatükk I.

Keskasutus.

§ 1. Koolimajade ehitusfondi täiendamine	100.000
	<hr/>
Keskasutus	100.000
Rahaministeerium	100.000

Kaubandus-tööstusministeerium.

Peatükk IV.

Mäeosakond.

§ 1. Riigi põlevkivitööstuse põhikapitali täiendamiseks	250.000
	<hr/>
Mäeosakond	250.000
Kaubandus-tööstusministeerium	250.000

Haridusministeerium.

Peatükk III.

Teaduse ja kunsti peavalitsus.

A. Keskasutus.

§ 1. Laen „Lauljate Liidule“ lauulupeo korraldamiseks	40.000
Teaduse ja kunsti peavalitsuse keskasutus	40.000
Teaduse ja kunsti peavalitsus	40.000
Haridusministeerium	40.000

Põllutööministeerium.

Peatükk II.

Maakorralduse ja metsade peavalitsus.

A. Keskasutus.

§ 2. Asunikude ehituselaen	2.000.000
§ 3. Laenuandmiseks elukorterite ehitamiseks maal	50.000
Maakorralduse ja metsade peavalitsuse keskasutus	2.050.000
Maakorralduse ja metsade peavalitsus	2.050.000

Peatükk III.

Põllumajanduse peavalitsus.

A. Keskasutus.

§ 2. Laenu andmiseks põllupidajatele loodusliikude õnnetuste puhul	250.000
§ 3. Laenu Eesti kalameeste ühingute liidule	15.000
§ 4. Laenu andmiseks Peipsi kallastelt Paldiski ümbrusesse paigutatud kalameestele	2.780
§ 5. Laenu 1928. aastal liigvee läbi kannatanud põllupidajatele	950.000
Põllumajanduse peavalitsuse kesk-asutus	1.217.780
Põllumajanduse peavalitsus	1.217.780
Põllutööministeerium	3.267.780
Operatsiooni fondid	3.657.780
Erakorralised kulud	8.160.813
Kulud	9.414.976

Rahaminister **A. Oinas**: Lugupeetud Riigikogu liikmed! Riigikogu võttis vastu Põllumajandusliku toetuselaenu fondi seaduse teisel kujul, kui see oli Riigikogule esitatud, nimelt muudeti pealkiri. Vastavalt sellele tuleks ka teisiti redigeerida teatud osa praegusest lisaeelarvest. Varemalt oli ette nähtud põllumajanduse peavalitsuse § 2. all fond „Laenu andmiseks põllupidajatele loodusliikude õnnetuste puhul“. Nüüd on see fond ümber nimetatud „Põllumajandusliku toetuselaenu fondiks“, ja vastav parandus tuleks teha ka lisaeelarves. Sellepärast teen ettepaneku,

põllutööministeeriumi 1928./1929. a. lisaeelarve nr. 1 operatsiooni fondide osas peatükk III A (Põllumajanduse peavalitsus) § 2. all ettenähtud krediidi nimetust: „Laenu andmiseks põllupidajatele loodusliikude õnnetuste puhul“ muuta, uueks nimetuseks võttes: „Põllumajandusliku toetuselaenu fondiks“ Summa jääb muutmata.

Aruandja **J. Laidoner** (lõpusõna): Ühinen sellega.

Juhataja **K. Einbund**: Aruandja ühineb, ettepanek eraldi hääletamisele ei tule. (Hääletatakse.) Nähtava enamusega on operatsiooni fondid ühes parandusega vastu võetud.

11. Riigikogu Abisekretär **J. Piisjärgmise koos-** kar (korra kohta): Riigi-

oleku määramine. kogu juhatusel nimel panen ette, pidada Riigikogu järgmine koosolek homme, reedel, 21. detsembril 1928 kell 10 hommikul. (Päevakord prot. nr. 197/29.)

Juhataja **K. Einbund**: (Hääletatakse.) Nähtava enamusega on ettepanek vastu võetud.

12. 1928./1929.a. kulude ja tulude lisaeelarve nr. 1 — II lugemisel. (Punkt 10. järg.)

KORRALISED TULUD.

Lõivud ja tasumaksud.

Peatükk VII.

Tempelmaks ja lõivud.

§ 1. Tempelmaks	600.000
Tempelmaks ja lõivud	600.000

Peatükk VIII.

Patendid ja proovid.

§ 4. Mitmesugused proovid ja analüüsid	13.850
Patendid ja proovid	13.850
Lõivud ja tasumaksud	613.850

Kaudsed maksud.

Peatükk X.

Tollid.

§ 1. Sisseveo toll	2.800.000
Tollid	2.800.000
Kaudsed maksud	2.800.000

Riigi monopolid.

Peatükk XII.

Piirituse monopol.

§ 1. Piirituse ja denaturaadi müük	556.828
Piirituse monopol	556.828
Riigi monopolid	556.828

Riigi ettevõtted ja varandused.

Peatükk XIV.

Maad, hooned, metsad ja veed.

§ 1. Rent maadelt, metsadelt ja veetelt	2.323.858
---	-----------

§ 6. Trahvid ja viivitusrahad. 50.000
Maad, hooned, metsad ja veed 2.373.858

Peatükk XIX.

Mitmesugused riigi varandused.

§ 3. Mitmesuguste varanduste müük 12.000
Mitmesugused riigi varandused 12.000
Riigi ettevõtted ja varandused 2.385.858
Korralised tulud 6.356.536

Juhataja **K. Einbund**: Rkl. Kärnerilt on kaks ettepanekut:

1) suurendada korraliste tulude osa: Riigi monopolid. Peatükk XII. Piirituse monopol. § 1. Piirituse ja denaturaadi müük Kr. 35.000.—

2) suurendada korraliste tulude osa: Riigi monopolid. Peatükk XII. Piirituse monopol. § 1. Piirituse ja denaturaadi müük Kr. 7.500.—

A. Veiler (töer): Mul on väga raske selle ettepaneku vastu vaielda. Võibolla on rkl. Kärneril joomise kasvamise kohta lähemad andmed, aga igatahes poolametlikud aktsiisi peavalitsuse andmed näitavad, et see sissetulekuallikas järjest kahaneb. Mul on aktsiilandmed käes, mis näitavad, et 1927. a. esimesel poolaastal on läbi müüdnud 5.028.500 pudelit, selle aasta esimesel poolaastal aga ainult 4.968.800 pudelit. Ja mina ei saa aru, kuidas ühest allikast, mis järjest väheneb, raha rohkem kätte saab.

Rahaminister **A. Oinas**: Kuna valitsuse ettepanekuga on lisaelarve suurenenud 175.000 krooni võrra, siis teen ettepaneku, selle katteks

suurendada korraliste tulude osa peatükk VII. Tempelmaks ja lõivud. § 1. Tempelmaks — 175.000 krooni võrra, mille tagajärjel paragrahvi kogusumma tõuseks 775.000 krooni peale.

(Vahelhüüe keskelt: Kas see tuleb sisse?) Tuleb, sellejuures ei ole mingisugust kahtlust:

Aruandja **J. Laidoner** (lõpusõna): Aruandjana pean ütleva, et meil on viisiks tulusid hääletada, aga hääletamisega ei saa tulusid suurendada. See on valitsuse kalkulatsioon, kas need tulud tulevad sisse või mitte. Kui valitsus ütleb, et tulevad — ega temagi ei saa pead pandiks panna selle eest, kuid valitsus võib seda ikkagi teada, kas nad sisse tulevad või mitte. Ma ei räägi seda komisjoni nimel, vaid see on minu isiklik arvamine. Meie

võime ju hääletada, kas need tulud sisse tulevad või mitte. Härra rahaminister arvab, et tulevad. Kas riigi monopolid annavad rohkem tulu või ei, seda mina ei tea, aga mõnes riigis ei hääletata tulusid mitte.

Juhataja **K. Einbund**: Ma kavatsen rkl. Kärneri kaks ettepanekut koos hääletada. (Hääletatakse.) Nähtava enamusega on ettepanekud vastu võetud.

(Hääletatakse.) Nähtava enamusega on rahaministri ettepanek vastu võetud.

(Hääletatakse.) Nähtava enamusega on korralised tulud ühes parandustega vastu võetud.

Erakorralised tulud ja II osa võetakse nähtava enamusega muutmata vastu.

Erakorralised tulud.

§ 1. Operatsiooni fondide ja laenude tagasimaks 72.700
§ 5. Tuletikkude valmistamise ja müügi ainuõiguse kasutamise eest ühekordne maks riigile 2.000.000
§ 6. Reevakueeritud väärtpaberite nõudjatelt asjaajamise kulu- deks võetud maks 5.500
§ 7. Eesti panga 1927. a. tuludest 300.000
§ 8. Ülekanne asunduskapitalist 530.240
§ 9. Maakorralduse ja metsade peavalitsuse operatsiooni summa- dest 150.000

Erakorralised tulud 3.058.440

Tulud 9.414.976

II.

Käesolev lisaelarve hakkab maksma avaldamisega Riigi Teatajas.

Aruandja **J. Laidoner**: Rahaasjanduse komisjoni nimel on mul au esitada järgmised soovivaaldused:

„1) Riigikogu avaldab soovi, et Vabariigi Valitsus riigi metsalankide müümisel silmas peaks kohalikkude elanikkude huve ja metsamaterjalide saamise tingimused neile hõlpsamaks teeks.

2) Riigikogu avaldab soovi, et Vabariigi Valitsus korraldaks rutulise abiandmise neile ikalduse all kannatanud põllupidajatele, kes ikalduselaenu saajate nimekirjast välja jäänud.

3) Riigikogu avaldab soovi, et Vabariigi Valitsus kiirelt astuks samme korralduse loomiseks seemnevilja muretsemise suhtes ikalduse all kannatanud põllupidajatele ja nõutaks selleks tarviliku krediidi“.

Sooviavaldused tulevad hääletamisele III lugemisel.

Juhataja **K. Einbund**: Riigikogu asub vahelejäanud päevakorra-punkti arutamisele.

13. Riigi turbatööstuse põhimäärus — III lugemisel. (Tekst vaata pr. nr. 195 (27), veerg 1050—1054.) Rahaasjanduse komisjoni aruandja **K. Tonkman**: Seaduseelnõu on redaktsiooni komisjoni liikmete poolt läbi vaadatud. Kannan seaduseelnõu ette redaktsiooniliste parandustega.

Juhataja **K. Einbund**: Kuna käesoleva seaduseelnõu juures II lugemisel parandusi tehtud ei ole, III lugemisel on ainult redaktsioonilised parandused, millega aruandja ühineb, nii et need eraldi hääletamisele ei tule, seepärast jätan ära üksikute paragrahvide teksti ettekandmise.

Seaduseelnõu ühes redaktsiooniliste parandustega võetakse nähtava enamusega vastu paragrahvide viisi ja lõpuhääletamisel redaktsiooni komisjoni andmata.

Juhataja **K. Einbund**: Vahepeal on ettepanek tulnud, lõpetada koosolek. (Vahehüüded: Enne päevakord läbi võtta. Üksainuke päevakorra-punkt on veel.) (Hääletatakse.) Nähtava enamusega on ettepanek tagasi lükatud.

14. Maaseaduse täiendamise ja muutmise seadus nr. 3 — II lugemisel. Maakomisjoni aruandja **A. Schulbach**: Teen ettepaneku, vastu võtta uus paragrahv:

„§ 2. Käesoleva seaduse § 1. ettenähtud kogudustele, kellele linnades ja alevites chituskavalistel põhjustel võimalik ei ole samas paragrahvis ettenähtud ülemmääral maad tagasi anda, määrab põlütöoministerium vahe § 1. ettenähtud ülemmäära ja tagasiantava osa vahel teisalt riigi kõlblikust tagavaramaast.“

A. Kerem (rhv): Ma teen ettepaneku, et see paragrahv järgmiselt sisse võetaks:

„§ 2. Kõik tulud, mis riik saab Maaseaduse alusel võõrandatud kirikumaadest, antakse kogudustele tagasi, kellelt maa võõrandatud, ülesannete

teostamiseks, mis enne Maaseadust võõrandatud kirikumaade peal lasusid.

Vabariigi Valitsuse määramisel võidakse iga-aastaste tulude asemel välja maksta nende tulude kapitali väärtust, aluseks võttes keskmist viimase viie aasta jooksul olnud aastatuluseid.

Teises lõikes tähendatud kapitali väljamaksmine sünnib 5%-listes väärtpaberites, mis 36 aasta jooksul kustutatakse.“

Käesolev ettepanek ei ole uus, see oli õieti II Riigikogu poolt III lugemisel vastu võetud, kuna aga lõpuhääletamisel kristlaste koostegevusel läbi kukutati. (Vahehüüe keskelt.) Varem ei olnud võimalik kokku leppida, sest tööerakond ei olnud valmis kirikumaade tasu poolt hääletama ega ka seda valitsuse töökavasse võtma. Kui nüüd aga sotsialistide kui ka tööerakonna poolt ollakse valmis kirikule tasuma, ning eriti sellest ka deklaratsioonis on tähendatud, kus lubatakse selle kohta eriseadus anda, ja kuna arutamisel ongi sellekohane eriseadus, mis minu täiendusega praeguse koalitsiooni lubadusi aitab lahendada, siis julgen selle vastu võtmist loota.

Aruandja **A. Schulbach** (lõpusõna): Rkl. Kerem'i ettepanek ei olnud maakomisjonis arutamisel, sellepärast ei saa ma sellega ühineda maakomisjoni nimel.

Juhataja **K. Einbund**: (Hääletatakse.) Nähtava enamusega on rkl. Kerem'i ettepanek tagasi lükatud.

(Hääletatakse.) Nähtava enamusega on § 2 vastu võetud.

Aruandja **A. Schulbach**: Panen ette, § 2 vastu võtta muutmata § 3-na:

„§ 3. Käesoleva seaduse alusel tagasiantamisele kuuluvate varanduste kohta tulevad vastavalt käsitusele Maaseaduse täiendamise ja muutmise seaduse (RT 95/96—1925) §§ 6—8 määrused.“

Juhataja **K. Einbund**: (Hääletatakse.) Nähtava enamusega on § 3 vastu võetud.

Päevakord on läbi.

Lõpetan koosoleku.

Koosolek lõpeb kell 22.05 min.

Algkirjale alla kirjutanud:

Riigikogu esimees **K. Einbund**.

Abiesimees **M. Martna**.

Abisekretär **O. Liigand**'i eest

abisekretär **J. Piiskar**.